

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

Завідувач кафедри

Образотворчого мистецтва

_____ Руслан Пильнік

«__» _____ 2023 р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 2023 р.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ
АНІМАЛІСТИЧНОЇ ГРАФІКИ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ОМм-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності: 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
Квас Жанни Валеріївни

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент

Пильнік Руслан Олексійович

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ кількість балів _____

Голова ЕК: _____

Члени комісії _____

Кривий Ріг- 2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Квас Жанна Валеріївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	9
1.1. Теоретичний аналіз виникнення й розвиток анімалістичного жанру в історії образотворчого мистецтва.....	9
1.2. Графіка як основа образотворчого мистецтва та засоби виразності графічних матеріалів.....	15
1.3. Розгляд образу як естетичної категорії в контексті дослідження та сутність художнього образу	23
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ СЕРІЇ ГРАФІЧНИХ АРКУШІВ	28
2.1. Розробка концепції і задуму серії графічних творів.....	28
2.2. Створення та відбір практичного матеріалу: начерків, замальовок, ескізів, композиційних розробок.....	30
2.3. Виконання серії графічних творів в матеріалі.....	34
Висновки до розділу 2	37
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ	38
3.1. Естетичне виховання учнів в освітньому процесі	38
3.2. Графічні техніки націлені на естетичне виховання засобами анімалістичної графіки.....	47
3.3. Плани-конспекти для проведення уроків на тему «Створення анімалістичного образу виразальними засобами графіки» у 6 класі.....	53
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69
ДОДАТКИ	76
Додаток А.....	76

Додаток Б.....	84
Додаток В.....	88

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Естетична вихованість в сучасному світі є важливою складовою загального розвитку особистості. Естетичне виховання спрямоване на розуміння та оцінювання краси, формування власного естетичного смаку, розвиток творчих здібностей і здатності до сприйняття мистецтва. Проте, в сфері естетичного виховання існують певні проблеми: зосередженість дітей на споживанні готових мистецьких продуктів може призводити до втрати інтересу власного творчого вираження; у деяких випадках, естетичне виховання може обмежуватися поверхневим сприйняттям краси без глибокого розуміння і контексту; в освітніх програмах існує тенденція зменшення уваги до мистецької освіти, тим паче естетичної спрямованості. Наукова область естетичного виховання у галузі мистецтва включає в себе різні дослідження від різних дисциплін, тому у галузі естетичного виховання проводиться багато досліджень [5; 9; 10; 43; 51].

Серед чинників впливу на естетичний розвиток особистості, особливо у дитячому віці, дуже добре впливають образи реального оточуючого світу, зокрема образи тварин, які знаходяться вдома поруч з дітьми, зображення тварин доволі часто фігурують у мультфільмах або у ілюстраціях до книжок, на принтах учнівських приналежностей. Анімалістичні образи для дітей – це зрозумілий, сприятливий і емоційно насичений елемент реальності, завдяки якому можна вирішувати різноманітні виховні задачі.

Багато аспектів анімалістики були вже вивчені та використані в мистецтві: використання обмеженої кольорової палітри, з фокусом на базових кольорах; спрощення реальних об'єктів для створення більш абстрактних та узагальнених зображень, а також спрощення композиції до мінімальної кількості деталей для досягнення виразності та сутності. Проте досі залишаються відкритими питання як анімалістика взаємодіє з сучасними технологіями, такими як графічні дизайн-програми, віртуальна реальність тощо.

Вивчення анімалістичної графіки може вирішувати різноманітні мистецькі виховні задачі, враховуючи сучасні тенденції та вимоги суспільства. Вивчення анімалістичної графіки допомагає формувати смак та естетичний смисловий ряд. Учні вчаться оцінювати красу простих форм, аналізувати мистецькі твори, розвивати творчі навички та здатність до самовираження.

Саме з цих причин ми беремся до даного дослідження, адже задля естетичного виховання існує такий цінний інструмент як анімалістика.

Образи тварин були темою зображення ще печерних малюнків, зроблених первісними людьми. У наскельних рельєфах перші художники зображували звірів вохрою, вуглем або гострим каменем. Превілеюючою темою зображень первісних людей стало створення образів тварин. Відтак у мистецтві з'явився самобутній жанр, котрий отримав назву анімалістичного.

Розвиток анімалістичного жанру був поетапним, поступово формувалася цілісний образ його розвитку, в якому проявлялись погляди художників на світ тварин і на мистецтво їх зображення. Лише з 20 століття анімалістика стала самобутнім мистецтвом, свого роду полем творчих роздумів про світ людини, природи і тварин в ньому.

Про актуальність та не вичерпність вивчення графічного мистецтва говорить цілий ряд дисертаційних досліджень теоретиків мистецтва. Дана тема знайшла своє відображення в працях Г. Баммеса, П. Білецького, С. Бучинського, Д. Вінтаєва, С. Головатого, М. Кириченка, О. Лагутенко, М. Пічкур, Г. Смальчук, С. Сімблет, Д. Степовика. Серед видатних митців, що присвятили свою творчість анімалістичному жанру не можна не згадати наступних художників: Е. Дега, Л. да Вінчі, А. Дюрера, Т. Жеріко, П. Клее, Е. Пеннак, Х. Рембрандт, Ф. Снейдерс, Дж. Стаббс, Ж.-Б. Удрі.

Вибір графіки, як техніки виконання практичної частини роботи, був зумовлений її можливістю передати всю глибину задуму, виділяючи ключові моменти кожної композиції з серії графічних творів, завдяки використанню обмежених виражальних засобів. Графіка являється одним з основних видів художньої творчості, лаконізм та ємність образів котрої містять в собі художньо

виразні гідності. Особливу цінність графічного зображення становить умовне позначення предмета, деяка недомовленість, такі твори розраховані на активну роботу уяви глядача.

Наше дослідження є актуальним, що обумовлено активним інтересом до анімалістичного жанру як художників так і науковців [3; 18; 24; 26; 29; 39; 55;]. Кожне століття, кожна культура, розглядає анімалістичний жанр під певним кутом зору, витягує з нього ті смисли, які важливі саме для даного часу, що робить дану тему невичерпною і відкритою для подальшого вивчення.

Відповідно, актуальність та практична значущість зазначеної проблеми зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Естетичне виховання учнів засобами створення образів анімалістичної графіки».

Мета: дослідження особливостей зображення тварин в графічному мистецтві та виконання графічного твору анімалістичного жанру.

Метою дослідження обумовлено розв'язання наступних **завдань**:

1. Проаналізувати та вивчити наукові джерела з теми дослідження.
 2. Розкрити шлях становлення та еволюцію анімалістичного жанру.
 3. Дослідити засоби виразності графічних матеріалів у контексті розкриття теми кваліфікаційного дослідження.
 4. Розглянути особливості художнього образу як естетичної категорії у образотворчому мистецтві.
 5. Обґрунтувати вибір теми і техніки виконання практичної роботи.
 6. Виконати практичну творчу роботу – серію графічних творів анімалістичного жанру.
 7. Розкрити сутність естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах.
 8. Відповідно предмету дослідження розробити навчально-методичні матеріали для проведення уроків образотворчого мистецтва у бму класі.
- Об'єктом дослідження** є анімалістична графіка як жанр образотворчого мистецтва та її використання в освітньому процесі.

Предметом дослідження естетично-виховні та виразні можливості анімалістичної графіки.

Методи: історико-культурологічний аналіз, систематизація, періодизація, класифікація історичних процесів, наукової літератури та джерел, з метою вивчення й узагальнення теоретичних даних; контент-аналіз літературних джерел, наукових матеріалів, здобутків образотворчого мистецтва для виявлення основних тенденцій естетичного виховання у освітньому процесі сьогодення; вивчення й аналіз методичної літератури у даному аспекті; аналіз художніх робіт майстрів анімалістичного жанру; осмислення та узагальнення теоретичного матеріалу для визначення теоретико-методологічних основ дослідження; узагальнення, систематизація та структурування отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що: на підставі аналізу наукових і мистецтвознавчих джерел та отриманого цілісного уявлення про анімалізм, було сформульоване власне визначення на позначення анімалізму.

Практичне значення отриманих результатів полягає в створенні серії графічних творів анімалістичного жанру, котрі можуть слугувати вчителю образотворчого мистецтва у якості дидактичного матеріалу на уроках, а також при проведенні факультативних занять. Матеріал даного дослідження може бути використаний для подальшого вивчення анімалістики у графіці, а також при викладанні відповідних дисциплін для студентів художньо-графічного відділення та у практичній діяльності вчителя образотворчого мистецтва.

Структура: пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатків. Загальний обсяг тексту 92 сторінки, основного тексту - 64 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретичний аналіз виникнення й розвиток анімалістичного жанру в історії образотворчого мистецтва

В мистецтві первісної людини однією з головних тем стало зображення тварин. Відтак у мистецтві з'явився самобутній жанр, котрий отримав назву анімалістичного. Термін "анімалізм" уперше було використано у зв'язку з скульптурою у 1831 році, коли троє французьких скульпторів – Крістоф Фратен, Антуан Луї Барі і Олександр Жуйонне – представили на виставці Паризького Художнього Салону невеличкі фігурки тварин [24, с. 10].

Анімалістичний жанр бере свою назву від французького слова *animal*, що в перекладі означає тварина, та являє собою зображення тварин у живописі, скульптурі, графіці, декоративно-ужитковому мистецтві. Витоки анімалістичного жанру беруть початок ще у верхньому палеоліті (35 – 10 тис. до н. е.) у розписах печер, гравіруванні на камені, кістці, дрібній пластиці. Ці первісні твори зробили свій важливий внесок у подальшому розвитку мистецтва античного світу і Давнього Сходу.

Аналіз літератури дає можливість побачити, що на означення терміну анімалізму існують різні визначення. Одні дослідники трактують анімалізм, як зображення тварини у мистецтві таким чином, щоб вони набувають рис і властивостей, характерних для людей, через призму сприйняття світу людиною [32, с. 8].

Інші теоретики зазначають, що анімалізм - це напрям в образотворчому мистецтві, який об'єднує в собі елементи природничої науки та художнього вираження, ґрунтуючись на повазі, захопленні та любові художника до тварин [26, с. 56].

Відповідно до іншого визначення, анімалізм - це відображення птахів, тварин та інших живих істот у творах образотворчого і прикладного мистецтва,

через людську призму сприйняття, де їм присвоюються риси людської природи [33, с. 2].

До того ж науковці наголошують, що анімалізм представляє собою відтворення тварин, птахів і інших живих істот у творах мистецтва, де сприйняття світу відбувається через призму людської уяви, а їм приписуються характеристики, властиві людям [23, с. 52].

Кожне з цих визначень є вірним, вони доповнюють одне одного, що дає нам можливість отримати більш цілісне уявлення про дане поняття та сформулювати власне визначення на позначення анімалізму у мистецтві.

Анімалізм - це художній напрям, що виражається у використанні образів, символів та метафор тваринного світу для висловлення емоцій, думок та ідеї в творчості. Цей стиль підкреслює взаємозв'язок людей із природою, використовуючи антропоморфізацію та алегорії, щоб розкрити глибокий зміст і образність обраного мистецького виразу. Анімалізм, як жанр, поєднує у собі як образотворчі початки так і наукові, анатомічно вивірені малюнки, тобто анімалістика має широкий та великий аспект у зображенні.

Існує певна спеціалізація художників – художники анімалісти, котрі всю свою творчість присвячують зображенню саме тварин. В своїх роботах вони приділяють увагу не лише анатомічно правильному малюванню звірів як такому, але й часто роблять і символічні, і алегоричні зображення. Часто митці олюднюють натуру, наділяють якостями, характером, рисами і навіть вчинками людей. Таким прикладом слугують ілюстрації до наукової фантастики, художньої літератури.

Формуванню анімалістичного жанру як самого себе, передує дуже довга історія, опанування природничих наук, детальне вивчення тварин та естетики.

Зображення тварин вперше з'явилося в наскельних малюнках епохи палеоліту, всесвітньо відомим прикладом слугує печера Альтаміра на півночі Іспанії (Рис. А. 1.1.1). Дослідники стверджують, що первісна людина в сирій темряві печер вугіллям і вохрою створювала дивовижні витвори мистецтва [18, с. 115], прагнучи висловити своє відношення до світу.

У античні часи тварини також слугували як сюжет для зображення. Прикладом слугує мозаїка римського періоду. В Римі було розповсюдженим зображення домашніх тварин, наприклад, котів або собак (Рис. А. 1.1.2). Науковці зазначають, що під час археологічних розкопок у Помпеях було виявлено мозаїку, на якій зображено собаку, а поруч із зображенням розташований напис, кажучий про те, що цей пес охороняє будинок [57, с. 63].

Анімалістика, як жанр, була досить відомою також і в Китаї, проявляючись у так званому жанрі «квіти та птахи» в IX столітті (Рис. А. 1.1.3).

Зображення тварин перейшло на сторінки середньовічних манускриптів та карт у вигляді символічних, стилізованих чудовиськ (Рис. А. 1.1.4), проте свого справжнього розквіту набуло у часи Ренесансу.

Починаючи з епохи Відродження, приблизно в XIV столітті, у художників проявляється особливий інтерес до анімалістики. Видатною роботою цього періоду слугує робота А. Дюрера, що називається Заєць (Рис. А. 1.1.5). Це акварельна робота виконана з надзвичайною пильністю та точністю. На думку багатьох науковців, вона могла б слугувати ілюстрацією до наукового кодексу.

Ще одним неперевершеним майстром європейського Відродження вважається Леонардо да Вінчі. Займаючись підготовкою до своїх малюнків Леонардо дуже уважно та довго вивчав найпрекрасніших коней міланських конюшень. Завдяки цьому склався чудовий ілюстрований трактат присвячений анатомії коней [1, с. 43]. Проблемі рівноваги він також приділяв достатньо часу: малював вершника зі зброєю, намагався змістити центр тяжіння, зображував коня на дибах та такого що йде по поверхні землі. Малюнки, що дійшли до нас, дають змогу судити про красу та силу зображуваних коней, замальовки є дуже точними, романтичними та експресивними (Рис. А. 1.1.6).

Штудії птаха (Рис. А. 1.1.7) Леонарда да Вінчі ілюструють необхідність ретельного дослідження об'єкта. Численні штрихи на зображенні – спроба зрозуміти та передати рух у польоті невагомих кісточок пташки. Знизу ми бачимо грудку, кільцеві кістки та лопатки, що сприймаються як окремі завершені об'єкти. Ескізи Леонардо доповнені коментарями до роботи, його ідеями.

Замітки художника візуально урівноважують сам малюнок. Текст був написаний з права на ліво не для того щоб засекретити написане, а лише тому що художника приваблювала складність задачі.

Після епохи Ренесансу у Європі анімалістика набуває широкої популярності на теренах Нідерландів та Голландії. Варто лише згадати творчість фломандця Ф. Снейдерса, його відомі натюрморти з рибою, птахами, собаками, кролями (Рис. А. 1.1.8). Голландський митець Х. Рембранд також створював різнопланові замальовки тварин (Рис. А. 1.1.9). У Франції Жан-Батіст Удрі свого часу був відомим художником анімалістом, його творчість характеризувалася не посередністю та живістю зображуваного (Рис. А. 1.1.10).

Паралельно з романтичним захопленням спритністю та силою тварин, у на перший план виходить прагнення до скурпульозного та детального вивчення тварин.

Дж. Стаббс, англійський художник і вчений біолог, один з провідних європейських художників-анімалістів, що досконально вивчив анатомію людини і тварин при Йоркському госпіталі. Він є автором кількох наукових праць, в тому числі праці «Анатомія коней» (1766), тому бездоганно з наукової точки зору міг зображати тварин [39, 8 с.]. Він став одним із перших художників, хто намалював вже точний малюнок носорога. Але більш відомою стала його анатомічна книга, що складається з вісімнадцяти ілюстрацій коней, де зображено розсік тварини від кісток через м'язи до шкіри, з варіаціями: ззаду, з боку та спереду. Графічна робота Стаббса «Анатомія коня» (Рис. А. 1.1.11) зайняла високий статус й досі слугує довідковим посібником для ветеринарів, не дивлячись на те що була створена у 1758 році. Для нас, як для художників, вона є не просто анатомічним атласом, а цінним матеріалом для дослідження та аналізу, тому що створюючи зазначені малюнки Стаббсу довелося виставити освітлення таким чином, щоб воно допомагало підкреслити кожен тривимірну модель коня.

Французький романтизм, що виник у проміжку XVIII та XIX століть, відзначався не лише технічними художніми новаціями, а й новою естетичною

інтерпретацією анімалізму. Французькі романтики, такі як Антуан-Луї Барі, Тедор Жеріко та Ежен Делакруа активно впроваджували анімалістичні мотиви у свою творчість. Використання тваринних образів та символіки у творчості дозволило романтикам створити унікальний стиль, який відображає свою емоційну глибинність.

Теодор Жеріко був яскравим пристрасним художником та літографом французького романтизму, його улюбленим об'єктом зображення були коні, дикі та домашні кішки. Аркуші Жеріко – швидкі накидки, неначе створенні іграми його кішки. Він спостерігав за її атаками та за тим як вона огризається, стрибає, лежить, малюючи її знову і знову, щоб занотувати на папері фактуру шерсті, гострих зубів та її характер [55, с. 28 - 29]. Своім гострим олівцем художник малював накидки з натури. Графічний аркуш Жеріко «Накидки дикої смугастої кішки» (Рис. А. 1.1.12) демонструє нам важливість повтору зображуваної натури з різних точок зору. Уважно розглядаючи аркуш, глядач може побачити сліди попередньо стертих малюнків. Залишки стертих ескізів не скільки не заважають, а навпаки, об'єднують та роблять композицію більш жвавою. У верхній частині аркуша ми можемо спостерігати як художник швидкими діагональними паралельними штрихами накладав тонові області. Його тварини стали не просто об'єктом зображення, а й носіями певного сенсу, який вони передавали через свою природу та поведінку. Вони служили різними образами прояви почуттів та емоцій, щоб символами відобразити становлення реальності та відкритості. Загалом, прояв анімалізму у французькому романтизмі був важливим етапом формування нових художніх традицій та виразної мови анімалізму.

Художні течії ХХ століття порушують попереднє значення зображуваних тварин, які стали важливим елементом дійсності. Однією з характерних рис мистецтва того періоду було звернення до глибокого символізму та використання різних міфологічних та філософських концепцій, а також не стандартні підходи у процесі самого малювання. У анімалістичних роботах художників ХХ століття можна побачити використання символів та алегорій,

митці створюють абстрактні та фантастичні світи, де форми відіграли вирішальну роль у передачі зображуваного.

Шведський митець, скульптор, гравер і педагог Пауль Клее пов'язував зі своїми малюнками складні теорії бачення художника, часто дотепні та по дитячому безневинні [55, с. 31]. Яскравим прикладом його світосприйняття слугує малюнок «Комічні вершники» (Рис. А. 1.1.13). На малюнку ми бачимо плоских, напіваабстрактних коней, сутність котрих виражена у порухах. Художник зобразив тварин, перебільшуючи та ущільнюючи інтенсивність ліній. Комічний вершник неначе створений із жестів, нам здається, що сам характер ліній не дає коням стояти спокійно. Хоча малюнок виглядає блідим, разом з тим шари не слухняних штрихів створюють візуальну вібрацію, ваблячи глядача все далі у глибину зображуваного простору. Графічні лінії на аркуші рідко створюють завершену форму та майже не відриваються від паперу, лише рухаючись з одного місця до іншого. Усе зображення являє собою широкий набір безкінечних ліній, що створюють образ рухомих коней. Таким чином, у творчості П. Клее ми можемо бачити нестандартні експериментальні елементи, що у подальшому вплинули на кордони розуміння анімалістичного жанру як такого.

З виходом езотеричних вчень у маси, художники навіть намагались торкнутися теми переселення душ, що в свою чергу і надавало тваринам майже людської характерності.

Розкривши шлях еволюції анімалістичного жанру, можемо сказати що він мав поступовий розвиток, та проявляв себе у кожному історичному періоді та й на різних територіях. Особливістю цього жанру є співвідношення натуралістичного та власне авторського, художнього підходу в зображенні образу тварин.

1.2. Графіка як основа образотворчого мистецтва та засоби виразності графічних матеріалів

Графічним мистецтвом, або графікою називають один з видів образотворчого мистецтва (наближений до малярства за змістом та формою, але зі своїми індивідуальними завданнями та художнім можливостями), що включає малюнок і твори, що ґрунтуються на мистецтві малюнка [28, с. 18]. Термін «графіка» походить від кореня грецького слова, яке означає писати, малювати, дряпати, шкрябати.

У загальному розумінні графіка – це вид образотворчого мистецтва, що включає рисунок і твори, що ґрунтуються на мистецтві малюнка, але що володіють власними образотворчими засобами і виразними можливостями [66, с. 5].

В якості основних образотворчих засобів виразності у графіці використовується лінія, точка та пляма. За В. Котляр [31] графіка - один з видів образотворчого мистецтва, близький живопису з боку змісту і форми, але має свої власні завдання і художні можливості. На відміну від живопису, основним зображувальним засобом графіки є малюнок; значення кольору залишається в неї порівняно обмеженим. Тож ми можемо сказати, що на відміну від живопису колір у графіці відіграє лише допоміжну роль. Графіка є необхідною основою для багатьох форм образотворчого мистецтва, і вона може виявлятися важливим інструментом для вираження художніх ідей у різних контекстах.

Тема графічного мистецтва знайшла своє відображення в працях Г. Баммеса, П. Білецького, С. Бучинського, Д. Вінтаєва, С. Головатого, М. Кириченка, О. Лагутенко, М. Пічкур, Г. Смальчук, С. Сімблет, Д. Степовика. До наших часів дійшла творча спадщина графічних робіт таких майстрів: Е. Дега, Л. да Вінчі, А. Дюрера, Ф. Жеріко, П. Клее, Х. Рембрандта, Дж. Стаббса, Ж.-Б. Удрі.

Графіка, як основа образотворчого мистецтва, є важливим елементом творчості, вона використовується для передачі ідей та емоцій, надає можливість художникам висловлювати свої концепції та сприйняття навколишнього світу. У

своїй творчості художники використовують графічні засоби для створення зображень, що розкривають глибину почуттів та переживань. У світі графіки є важливим кожен штрих, кожна лінія, кожен тінювий перехід, адже вони створюють глибокий сенс і розкривають внутрішній світ художника. Графіка - це мова, яка може говорити без слів, дозволяючи митцям виразити свої думки та почуття через мову ліній і форм.

У педагогічному аспекті графіка виступає як важливий інструмент для розвитку творчих та когнітивних навичок учнів. Вона допомагає стимулювати уяву, розвивати аналітичне мислення та сприяє вираженню емоцій через візуальне мистецтво. У педагогічному процесі графіка є не лише засобом навчання, але і засобом розвитку особистості учня. Вона сприяє розкриттю та розвитку талантів, формує творчий підхід до вирішення завдань та стимулює самовираження.

Графічне мистецтво характеризується помірністю, на відміну від живопису воно більш умовне, йому притаманні ємність образів та стриманість художньої манери. З цього випливає деяка недомовленість властива графічним творам. Підсумовуючи, можна сказати, що графіка включає у себе й мистецтво натяку, що у свою чергу розраховане на активну роботу уяви глядача.

Історично склалося так, що малюнок слугував тільки підготовчим матеріалом для живопису, його функціонально прирівнювали лише до накидок або ескізів. Тільки з настанням ХХ століття малюнок розширився до праць зі створення ілюстрації, карикатур і тому подібне.

Аналіз наукових джерел [28; 59; 69] дає базу для розуміння, що за функціями графічні роботи поділяють на:

Станкова графіка. Вона виконується на станку (мольберті), та являється самостійним твором мистецтва:

- станковий малюнок. Художники-графіки, як і живописці, працюють в різних жанрах, вони створюють портрети, пейзажі, натюрморти, побутові сцени, історичні та міфологічні сюжети (Рис. А. 1.2.14);

- естамп, що включає різні види гравюр та відтисків. В свою чергу, гравюра ділиться на дві великі групи: ксилографію (на дереві) (Рис. А. 1.2.15) і на офорт (техніка, що має на увазі травлення металу кислотами) (Рис. А. 1.2.16). До естампу також належать монотипія, літографія, шовкографія, трафаретний друк;

- акварельні роботи, що представляють собою створення зображення на папері за допомогою акварельної фарби. Залежно від застосованої техніки отримують дуже реалістичні малюнки (Рис. А. 1.2.17).

Книжкова графіка. Вона являє собою не лише ілюстрування сторінок книги, а й створення обкладинок і суперобкладинок, заставок, віньєток та різних елементів художнього оформлення книги (Рис. А. 1.2.18).

Газетно-журнальна графіка. До неї відносяться роботи по оформленню періодичних видань (Рис. А. 1.2.19).

Прикладна графіка, що у свою чергу ділиться на рекламну і промислову. Рекламна графіка включає в себе розробку вивісок та різних рекламних носіїв (листівок, буклетів, флаєрів) (Рис. А. 1.2.20). До промислової відноситься створення банкнот, упаковок, поштових марок (Рис. А. 1.2.21).

Плакатна графіка являє собою художній твір, що виконаний в рекламних, агітаційних або навчальних цілях. Художні оригінали робіт знаходять своє відтворення у поліграфії (Рис. А. 1.2.22).

Графіка письма або каліграфія – майстерність красивого письма, епіграфіка – розробка шрифтів, нанесення написів на твердих матеріалах (Рис. А. 1.2.23).

Комп'ютерна графіка. Вона являється наймолодшим підвидом графіки та включає у себе дизайнерське оформлення сайтів, розробки візуалізацій інтер'єрного дизайну, розробку мобільних додатків (Рис. А. 1.2.24).

Окрім різних типів графіки науковці [28; 31; 38; 59] вирізняють і різноманітні матеріали створення графічних зображень. Різні графічні матеріали відкривають перед художниками безмежні можливості для творчого виразу. Кожен матеріал має свої особливості, технічні характеристики та вплив на результат роботи.

Людству відомо безліч першокласних графічних творів, створених у техніці олівця. Художники використовують досить різноманітний асортимент олівців. Найпоширенішими є графітні олівці різних ступенів м'якості. Штрих графітного олівця відрізняється красивим сірим тоном і має легкий відблиск. Вугільні ж олівці дають дуже гарний оксамитовий штрих темного глибокого кольору. До того ж графіки застосовують у своїй творчості олівці, виготовлені з кольорових пігментів. Це може бути сангіна або кольорові олівці (Рис. А. 1.2.25). Взагалі, олівець дуже слухняний матеріал, він дозволяє різноманітно працювати в межах невеликого формату.

Вугілля стало фаворитом багатьох митців. Цей матеріал відомий з давніх давен, легкий у використанні та виготовленні, тому що робиться зі спалених гілочок дерев. На сьогоднішній день художники користуються і пресованим вугіллям, воно більш зручне у використанні, так як складається з вугільного порошку скріпленого рослинним клеєм. Його відтінок варіюється в залежності від того з якого делева був виготовлений. До того ж цей матеріал дає можливість робити малюнки з багатою градацією тону. Приступаючи до малювання вуглем важливо знати, що він добре кладеться на шороховаті поверхні, а на гладких не тримається (Рис. А. 1.2.26).

Часто використовується в графічних малюнках соус, що являється одним із видів пастелі. Цей матеріал складається з дуже дрібного чорного порошку, що є продуктом згоряння та скріплений за допомогою додавання рослинного клею. Художники можуть використовувати соус у вигляді сухого порошку, але зазвичай розбавляють його водою (Рис. А. 1.2.27).

Малюнок пером (Рис. А. 1.2.28) полягає в тому, що майстер працює спеціальним чорнилом, або тушшю, використовуючи металеві, очеретяні або гусячі пера. У своїх дослідженнях І. Артем'єва зазначає [2, с. 14], що робота пером вимагає досвіду і значної кількості тренувань. Працювати пером можна дуже різноманітно. Багато що залежить від руху руки та повороту самого пера. До завдань, які ставлять художники, відносяться лаконічність і виразність малюнка пером, використання мінімальних засобів для отримання блискучого

впливу на глядача. На думку А. Чихурського особливість малюнків, зроблених тушшю, полягає в штриховій манері виконання [67, с. 17-25].

Акварельні фарби — це вид фарб, що використовуються і у графіці, складаються з пігментів та рослинного прозорого клею, який розчиняє пігменти у воді. Це створює готову для використання рідину, яку можна наносити на папір, створюючи прозорі та насичені колірні плями. Акварельні фарби в графіці володіють великою гнучкістю та різноманітністю виразних можливостей, що робить їх популярним вибором серед художників різного рівня майстерності. Вони дозволяють творити динамічні та емоційно насичені твори мистецтва (Рис. А. 1.2.29).

Маркери стають все популярнішим інструментом у графічному мистецтві, що забезпечує художників можливістю створювати яскраві, насичені та виразні зображення (Рис. А. 1.2.30). Ці інструменти дозволяють легко контролювати товщину ліній, змішувати кольори та вирізнятися на різних поверхнях. Маркери на спиртовій основі відзначаються насиченими кольорами, можливістю змішування та створення градієнтів, забезпечують швидке висихання. Фібрографічні маркери мають водяну основу та велику кількість пігменту, тому відзначаються чіткими контурами та можливістю створення деталей [56, с. 162-163]. Варіативність та зручність маркерів роблять їх популярними серед художників різних рівнів досвіду.

Пастель - це графічний матеріал, який використовується для створення зображень на різноманітних поверхнях, таких як папір чи картон. Відзначається м'якістю, насиченими кольорами та можливістю широкого використання в техніці малюнку (Рис. А. 1.2.31). Існують м'які та олівцеві типи пастелей. Пастелі ідеально підходять для створення широких, насичених плям, а також для деталізованих малюнків, оскільки їх можна легко розтушовувати або використовувати для створення чітких контурів.

Туш - це графічний матеріал, який добре підходить для створення різних тонів, від світлих до темних, за допомогою розведення чи шарування, використовується для чорно-білих або кольорових малюнків та ілюстрацій (Рис.

А. 1.2.32). Вона використовується для малювання тонких ліній, але також може бути використана для роботи над більш широкими плямами, може бути водорозчинною або водостійкою, що впливає на її властивості. Туш, як графічний матеріал, надає художникам широкий спектр можливостей для творення виразних та динамічних робіт. Вона відкриває шлях до експериментів і творчості, сприяючи виникненню різноманітних стилів та індивідуальних підходів.

Зазвичай графіки не обмежуються виконанням робіт у якій-небудь одній техніці, а одночасно поєднують дві, три і навіть більше технік, що значно розширює художні можливості митців та збагачує запас образотворчих прийомів.

У процесі створення своєї творчої роботи художник повинен добре розуміти та використовувати різноманітні засоби графічної виразності. З цією метою вважаємо доцільним розглядати ці засоби як окремий компонент, відділяючи їх від широкого спектру художніх інструментів, що використовуються для реалізації творчих задумів митця. До найважливіших виразних засобів графіки відносять: лінію, точку та пляму.

У графіці основним засобом виразності вважається лінія, тому що при створенні графічного зображення властивості лінії, що стосуються її просторових та формотворчих властивостей є необмеженими.

За С. Бердинських [7, с. 8] лінія у малюнку використовується для визначення контуру об'єкта. Залежно від потреби, вона стає товщою чи тоншою в різних частинах малюнка, створюючи акценти на певних деталях. Існують прямі, криві (які можуть бути відкритими або закритими) та зламані лінії. Лінія не лише використовується для визначення форми об'єктів, але також може використовуватися для графічного виділення та підкреслення певних частин зображення, не обов'язково обмежуючись лише побудовою основного контуру.

Лінія є одним з основних експресивних елементів у лінійній графіці. Вона широко використовується в різних графічних техніках, таких як рисунки, ескізи, станкова графіка, скетчі, шаржі, карикатури, плакати, а також в дизайнерських

проектах. Важливо враховувати, що лінія як така не існує в реальності, вона завжди є умовною та є лише межею для різних площин та форм.

Лінія в графіці виконує важливу роль як виразний засіб, здатний трансформувати площину малюнка та донести до глядача різноманітні враження. Лінії можуть бути використані для створення контуру предмета, передачі текстур, а також для вираження руху та емоцій. Варто зазначити, що графічний твір, який використовує лінії однакової товщини, може викликати неприємні враження. Для досягнення ефективною виразності в художньо-графічних роботах необхідно використовувати різноманітність ліній та інші засоби виразності.

Точка – найменший виразний засіб рисунка. Отримують точку дотиком олівця, пензля, крейди до образотворчої площини або шляхом перетину штрихів і ліній. Вона є графічним акцентом на площині. Може бути центром всієї композиції або фокусувати увагу [19, с. 15].

Виконання малюнка пунктиром чи точкою – це хоч і складний процес, але він відкриває ширші можливості для передачі об'єму, тим паче точка влучно взаємодіє у групі з іншими точками на графічному аркуші. Застосовуючи точки різного розміру, можна створювати ілюзію сферичних та циліндричних поверхонь, складок тканини.

Не дивлячись на невеликі розміри точки, вона володіє пвноцінними можливостями надання художньому твору виразності. Як композиційний елемент, точка здатна привертати увагу глядача, залежно від своїх властивостей, таких як розмір, розташування на площині, силует, яскравість та щільність заповнення. Хоча точка має обмежені виразні можливості порівняно із лінією, вона варта нашої уваги, оскільки може виступати самостійно від інших засобів.

На відміну від лінії та точки, наступний виражальний засіб - пляма, займає значну частину графічної поверхні. С. Денисенко наголошує, що розплившись по на поверхні, точка і лінія стають плямою. Якщо контур лінійного малюнка залити зсередини рівним кольором, також вийде пляма. Пляма в композиції: стає фоном, робить рисунок складнішим і тоншим, може

виразити не тільки форму, а й характер образу, сюжетну ситуацію. Виразність плями залежить від форми, положення, освітленості фігур і предметів [19, с. 17]. Плями завжди мають межі, навіть якщо вони не мають чітких контурів. Вони становлять основу композиції, заповнюючи весь простір зображення. Колір форма та співвідношення розмірів всіх плям – ключові фактори сприйняття загальної композиції.

Художники використовують пляму як ефективний інструмент для передачі своїх ідей та намірів у графіці [53]. Вона може визначати фокус, створювати настрій та підкреслювати важливі деталі. Велика пляма може домінувати над композицією, викликаючи увагу, тоді як невеликі плями можуть створювати деталі чи додавати рух до зображення. Пляма може взаємодіяти з іншими графічними елементами, створюючи специфічні відносини та баланс в композиції.

При створенні графічної композиції значно розширюється спектр інструментів, якщо художник знає про доречне використання плям у своїй роботі. Важливо враховувати, що пляма може бути використана як самостійний елемент, так і частина більш складної композиції. Вміло використовуючи цей виразний засіб, художники можуть досягати різноманітних ефектів та у повній мірі розкрити всі можливості виразних прийомів графіки.

Дослідження засобів виразності графічних матеріалів у контексті розкриття теми нашого дослідження, наголошує на індивідуальному підході художником до вибору графічних матеріалів та виразних засобів, задля створення емоційно насичених творів мистецтва. Можемо сказати, що виразні засоби графіки стають інструментами творчого самовираження, дозволяючи художникам створювати унікальні та індивідуальні роботи.

З огляду на викладене вище, не можливо не згадати слова М. Дзюби [9, с. 101], що влучно підкреслюють проведений аналіз поставленого завдання нашого дослідження. Стрімкий начерк олівцем, прозора акварель, експресивна пастель, яскрава гуаш, ліногравюра – графіка нескінченна в метаморфозах, але завжди тендітна, вишукана, під стать білого паперу, з яким вона веде діалог в роботах

митця і завдяки якому існує. Віддаючи перевагу малюнку, художник виконує його олівцем, пером, пензлем, вугіллям за допомогою контурних ліній, світлотіньових плям в одному або декількох кольорах, переважно на папері, адже мистецтво рисунку – основа його професійної майстерності.

1.3. Розгляд образу як естетичної категорії в контексті дослідження та сутність художнього образу

В контексті більш ґрунтовного розкриття теми доцільно безпосередньо детальніше розглянути, що таке образ як естетична категорія. Розгляд образу як естетичної категорії та сутність художнього образу представляють собою фундаментальні питання в галузі естетики та мистецтвознавства. Опанування цих понять дозволяє глибше розуміти природу та роль образу, а також його вплив на сприйняття глядача.

Образ - це певний смисловий комплекс, який абстрагує відмінності між конкретними об'єктами, виділені суб'єктом, і виявляє щось загальне серед них [16, с. 103].

Естетика, яка є наукою про вивчення краси та виразності в мистецтві, приділяє значну увагу образу як ключовій естетичній категорії. В мистецтві образ представляє собою конкретне втілення ідеї, почуття або концепції у вигляді художнього вираження.

Д. Синенький зазначає, що образ, розгляданий з художнього погляду, можна визначити як модель світу, що втілюється у конкретних художніх творах. Це комплексна форма відображення навколишньої дійсності, яка включає в себе вираження ідеї, почуття чи концепції через мистецьке втілення [54, с. 96].

Історія мистецтва підтверджує важливість образу в різних епохах та культурах. Від античних рельєфів та фресок до сучасних живописів та інсталяцій, митці використовують образ як засіб вираження своїх ідей та

переживань. Образ може бути абстрактним чи конкретним, віддзеркалювати реальність чи створювати альтернативний світ.

Сприйняття образу варіюється від особистого розуміння до загально-культурних конвенцій. Те, що може бути красивим та привабливим для одного, може викликати незручність чи неприємність для іншого. Це різноманіття реакцій додає образу глибину та багатогранність.

Образ у контексті анімалістичної графіки стає способом трансформації природних форм у виразне візуальне втілення. Митець, працюючи з цією естетичною категорією, створює зображення тварин, що не лише відтворюють їхні фізичні риси, але й утілюють їхні характери, емоції та поведінкові особливості. Кожен образ набуває своєї унікальності через пристрасне віддання деталям, реалістичне відтворення текстури шерсті чи пера, а також через власний погляд митця на світ тварин.

Важливою аспектом естетичного виховання через анімалістичні художні образи є підтримка і розвиток чуття прекрасного та гармонії. Зображення тварин стає не тільки демонстрацією майстерності митця, але й викликом до роздумів про красу природи, повагу до різноманіття світу тварин.

Для більш детального розуміння образу у мистецькому значенні, варто з'ясувати, що таке саме художній образ. Дослідники зазначають, що художній образ представляє собою спосіб відтворення реальності та висловлення ідей та емоцій художника, матеріалізується у художньому творі в конкретній матеріальній формі (наприклад звуковій, пластичній, жесто-мімічній, словесній) і відтворюється уявою сприймача мистецтва - слухача, глядача чи читача. В процесі взаємодії з образом відбувається відображення різноманітних явищ реальності [45, с. 42].

Художній образ може бути розглянутий як дзеркало, що відображає сутність існуючого світу або як вікно, що відкриває доступ до нових реальностей та ідей. Через образ митець може висловлювати своє бачення світу, комунікувати із глядачем та викликати в нього різноманітні емоції.

В. Мішуровський пише, що створений митцем художній образ не тільки відображає його інтелектуальний рівень, але й передає його емоції, відчуття, настрої, переживання. Емоційний вплив форми пов'язаний з асоціаціями і фізіологічними особливостями людини [41, с. 386].

Сутність художнього образу полягає в його здатності викликати емоції та враження у глядача чи читача. Художні образи, створені митцем, взаємодіють з емоційною та інтелектуальною сферами сприйняття глядача, трансформуючи його свідомість та сприйняття навколишнього світу.

Образ є своєрідною мовою, що використовується митцем для того, щоб передати свої ідеї та почуття. Важливою рисою художнього образу є його символічність та відкритість для інтерпретації. Один і той самий образ може викликати різні асоціації та емоції у різних людей, залежно від їхнього досвіду, культурного контексту та особистих переживань.

Отже, образ як естетична категорія виявляється центральним елементом в мистецтві, здатним перетворювати індивідуальне та колективне сприйняття. Сутність художнього образу полягає в його здатності викликати емоції та враження, трансформуючи сприйняття світу та надаючи йому нових значень. Образ є не лише засобом вираження для митця, але й ключем до розуміння та інтерпретації глядачем, що вносить свій власний внесок у вивчення та розвиток естетичної культури.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши наукову літературу та мистецтвознавчі джерела ми отримали цілісне уявлення про анімалістику та сформулювати власне твердження на позначення анімалізму, відповідно до якого анімалізм – це мистецький стиль, який використовує образи та символіку тварин для вираження емоцій та ідей, підкреслюючи зв'язок людей із природою через антропоморфізацію та алегорії.

Світ тварин і світ людей завжди був єдиним цілим. Тематика тварин в наслідок сутнісних та пластичних особливостей знаходилася в центрі уваги багатьох митців. Такі відомі митці як Л. да Вінчі, А. Дюрер, Т. Жеріко, П. Клее, Е. Пеннак, Дж. Стаббс, Ж.-Б. Удрі індивідуально підходили до створення графічних зображень тварин, та мали авторські особливості втілення задуманої ідеї за допомогою використання різноманітних технічних прийомів. В графічному мистецтві анімалістичний жанр знайшов своє відображення переважно у творчій «кухні» художників, великий об'єм графіки (численні накидки та замальовки) слугував підготовчим матеріалом для самостійних творів.

Проаналізувавши наукові та мистецтвознавчі джерела, ми побачили, що питанням вивчення графічного мистецтва займалися Г. Баммес, П. Білецький, С. Бучинський, Д. Вінтаєв, С. Головатий, М. Кириченко, О. Лагутенко, М. Пічкур, Г. Смальчук, С. Сімблет, Д. Степовик.

Дійшли висновку, що графіка – це самостійний вид образотворчого мистецтва. Вона різноманітна та є потужним інструментом у мистецтві. Основними засобами виразності у графіці є лінія, пляма та крапка, котрі грають важливу роль у створенні вражаючих та виразних творів мистецтва. Графіка поділяється на станкову, книжкову, газетно-журнальну, прикладну, комп'ютерну та каліграфію. Окрім різноманіття типів, різноманітні і матеріали графіки. Художники виконують графічні роботи графітними олівцями, вугіллям, пастеллю, аквареллю, маркерами або тушшю. Техніки роботи з матеріалами також дуже різноманітні та можуть поєднуватися один з одним.

Розгляд образу як естетичної категорії в контексті нашого дослідження виявився надзвичайно важливим для повного розуміння поняття художнього образу. З огляду на викладене вище, можемо сказати, що художній образ - це втілення ідеї, почуття чи концепції в художньому вигляді, створених митецьким засобами для передачі концепційної, емоційної або естетичної сутності. Художні образи можуть бути абстрактними або конкретними, віддзеркалювати реальність чи створювати альтернативні сюжети. Основна сутність художнього образу

полягає в його здатності викликати емоційні реакції, створювати враження і взаємодіяти з глядачем через мову мистецтва, трансформуючи сприйняття світу та надаючи йому нових значень.

Отже, розгляд образу як естетичної категорії в контексті сутності художнього образу є актуальним і плідним напрямком вивчення мистецтва, сприяючи розвитку культури та вихованню глибокого розуміння і значення виразних засобів художнього вираження.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ СЕРІЇ ГРАФІЧНИХ АРКУШІВ

2.1. Розробка концепції і задуму серії графічних творів

Обравши спеціальність образотворче мистецтво та вивчаючи такі дисципліни, як історія мистецтв, композиція та спеціалізація у творчих майстернях, сформувалося відношення до графіки, як до окремого виду мистецтва, що володіє широким діапазоном функцій, видів, жанрів, художніх засобів, що створюють в своїй сукупності необмежені можливості для зображення. Композиція та спеціалізація у творчих майстернях мають особливе значення, адже на цих предметах під час творчої роботи яскраво проявляється особиста манера виконання, формується художня мова та активно застосовуються всі набуті знання, уміння та навички.

Під час навчання на факультеті ми займалися теоретичними дослідженнями історії мистецтва та торкалися нашої теми у студентських тезах [27, с. 63 - 64]. З першого курсу навчання, був помічений підвищений інтерес до створення накидок з натури. До того ж дисципліна малюнку на регулярній основі містила самостійні завдання швидких замальовок з натури, що підштовхнули до остаточного вибору теми роботи, а власне відношення до графічних замальовок вплинуло на вибір художньої трактовки кваліфікаційної роботи. Провідним джерелом натхнення при створенні графічних малюнків стала творча спадщина таких майстрів, як Е. Дега, Л. да Вінчі, А. Дюрер, Т. Жеріко, П. Клее, Е. Пеновак, Х. Рембрандт, Ф. Снейдерс, Дж. Стаббс, Ж.-Б. Удрі. У своїх творах перераховані вище художники створювали творчі композиції завдяки гармонійному поєднанню виражальних засобів графіки: лінія, крапка та пляма.

Зацікавленість до малювання тварин з натури з'явилася ще з першого курсу навчання та вплинула на подальше більш глибоке вивчення цієї тематики. Розвивалися навички, прийоми, час та якість створюваних робіт. Як відомо, у наш час іде відмова від традиційних засобів зображення на користь

комп'ютерним інноваціям. Провідні технології у сфері мистецтва, такі як графічні планшети, програми для створення цифрового арту, можуть сприяти швидшому та ефективнішому створенню творів, але водночас можуть загрожувати втратою майстерності та унікальності в роботі художника. Сучасні тенденції художньої освіти показують ослаблення впливу традиційної академічної школи, що призводить до втрати професійного рівня та пониження образотворчої грамоти майбутніх митців. Однак варто відзначити той факт, що деякі митці намагаються врятувати високий мистецький стандарт, обираючи традиційний підхід до творчості, такий як ручне малювання. Це може бути спробою зберегти особливий характер та виразність, які можуть втрачатися в світі цифрових технологій. Зважаючи на це було вирішено дотримуватися академічного підходу до поетапного створення малюнків та робити їх на аркуші вручну, адже це гарантована запорука повної професійної підготовки, котра включає у себе формування певних знань, вмінь, образного мислення, художнього естетичного досвіду, володіння технічними прийомами.

У процесі розробки теми, відбору критичних засобів і технік, вивчення пластики тварин було накопичено значний матеріал замальовок, начерків та інших графічних творів на котрих здебільшого були зображені собаки.

Відомо, що задум твору – це складене у творчій уяві художника конкретне й цілісне уявлення про основні риси змісту й форми художнього твору до початку практичної роботи над ним [61, с. 7].

Основна ідея роботи полягає у створенні різних та індивідуальних художніх образів тварин, а саме собаки, що буде мати різний настрій. Зміст полягає в тому, щоб дуже сучасно використати мої натурні напрацювання, перетворивши звичні накидки у окремі листівки. Не виключено, що дані роботи можуть вийти на рівень поліграфії.

Світ собак є ідеальним матеріалом для створення серії графічних творів, адже він цікавий та багатогранний, що дає можливість художнику у повній мірі розкрити свої творчі навички, надає великий простір для фантазування та реалізації творчого бачення. Серед великої різноманітності собачих порід для

зображення був обраний представник породи гончак. Кожна порода собачого світу має свої особливі відмінності та цікаві деталі, проте щоб втілити обраний задум не знайшлося кращого образу ніж пес гончак, адже його неповторна фактура та пластика, його вишукана породистість та водночас невинна простота сільського мешканця найкращим чином може розкрити його художній образ.

2.2. Створення та відбір практичного матеріалу: начерків, замальовок, ескізів, композиційних розробок

Першим етапом у створенні серії графічних творів стала розробка експлікації. Експлікація (лат. *explicatio* - пояснюю, розгортаю) – умовні, схематичні, зображення для позначення загальної серії картин по плямам, масі об'єктів, руху та його напрямку [58, с. 108]. На початку роботи увага має сконцентруватися саме на цьому. Виходячи з контексту поставленої задачі, були розроблені експлікації (Рис. Б. 2.2.1, 2.2.2.), розглянуто багато варіантів і було вирішено зупинитися на деяких з них, відповідно до яких графічна серія складається з дванадцяти творів.

Як відомо, щоб вирішити яка буде майбутня робота, для початку необхідно намалювати безліч ескізів до певної теми, обрати найбільш відповідні та почати відштовхуватися від них. З наукової точки зору, ми знаємо, що ескіз означає попередній начерк малюнка, картини або її частини, початкове осмислення та оформлення твору, виконаний від руки [6, с. 18]. Тому другим етапом роботи над графічною серією було створення ескізів, так як вони допомагають швидко зобразити образ, візуалізувати ідею та побачити її на форматі. В ескізі продумується сюжет, розміри та співвідношення й розташування об'єктів, композиція, освітлення, що буде головним, а що другорядним, що є важливим, яким чином будуть рухатися очі глядача по формату. При створенні ескізу потрібно враховувати наступні позиції:

1. Відповідність усіх елементів зображуваного до ідеї кваліфікаційної роботи. Образ тварини, її поза, міміка, загальне тональне рішення та окремі деталі – всі ці речі працюють на розкриття образу та ідеї серії.

2. Баланс, так як у форматі все повинно знаходитися у композиційній рівновазі.

3. Цілісність. Не повинно бути дрібності, а другорядні елементи повинні підкорятися головним і працювати на загальну ідею.

Перші ескізи до кваліфікаційної роботи представляли собою узагальнені схеми, які дають змогу визначити розміщення фігури, її розмір, вигляд та визначити приблизне розміщення деталей (Рис. Б. 2.2.3). Далі розроблялися варіанти серії. Для кожного варіанту було створено декілька серій ескізів задля визначення композиції з зображенням ключових моментів за допомогою ліній без додавання деталей. Після аналізу ескізів було вирішено зупинитися на створенні серії присвяченої саме одному дню із життя собаки. У свою чергу це привело до створення пошукових ескізів як у реалістичній так і у стилізованій трактовці. На створених ескізах тварини виглядали нерухомими та не мали яскравих індивідуальних особливостей, тому було прийнято рішення розробити серію ескізів для песика, котрий на протязі дня займається своїми собачими справами, адже тоді на кожному графічному аркуші наш персонаж буде мати свою статуру, позу, діяльність, що в свою чергу наділить його неповторним художнім образом і зробить серію цікавою та наповненою.

Ескізи створені у стилізованій трактовці виявилися більш вдалимими, ніж у реалізмі. У нашій роботі ми послугувалися стилізацією, тобто одним із прийомів візуальної організації образного вираження, при якому виявляються найбільш характерні якості предмета та прибираються менш суттєві деталі. У процесі стилізації об'єктів відбувається також їх трансформація. Трансформація – це зміна форми предмета, дивлячись на те, у який бік необхідно трансформувати, це може бути як збільшення, так і зменшення розмірів предмету, витягнення, ущільнення, заокруглення, загострення тощо. Адже основними ознаками

художнього образу є метафоричність, асоціативність, недомовленість, типізація та узагальнення.

Паралельно з розробкою ескізів вівся пошук художнього образу собаки. Перед безпосередньо зображенням фігури необхідно знайти пошуковий матеріал, на основі котрого буде створюватися образ. В якості пошукового матеріалу може виступати фото, картини художників, література з описом обраних персонажів та зазвичай жива натура і натурні замальовки. Окремого опрацювання вимагають також додаткові деталі композиції. Основними елементами при створенні художнього образу є не тільки зовнішня відповідність породи собаки до її особливостей, але й передача характеру та настрою персонажа за допомогою характерних дій, занять, предметів оточення та аксесуарів.

Під час роботи над художнім образом песика, було необхідним проаналізувати джерела з описом його характеру, звичок та зовнішності. Лише після дослідження та аналізу даного матеріалу, спираючись на нього, можна передати в зображенні персонажа всі його індивідуальні особливості. До кожної майбутньої листівки було створено декілька ескізів з пошуком пози та діяльності тварини (Рис. Б. 2.2.4). Окрім цього були розроблені ескізи з пошуком предметів побуту, оточення або символів, які підкреслять характер героя. Відповідно до теми роботи «Естетичне виховання учнів засобами створення образів анімалістичної графіки», були намальовані ескізи, що саме підкреслюють образ тварини, її риси характеру та психічний стан.

На ескізах здійснено композиційні пошуки. Визначено центр композиції та другорядні елементи. Загальновідомо, що композиція – це побудова художнього твору, взаємозв'язок та розташування у ньому окремих частин та елементів художнього твору, від яких залежить його сенс та будова. Зазвичай композиція будується на підпорядкуванні головному сюжетно-тематичному центру всіх менш значущих композиційних елементів [70, с. 29].

Засобами композиції є формат, простір, композиційний центр, рівновага, ритм, контраст, світло, колір, декоративність, динаміка, статика, симетрія і

асиметрія, цілісність. Композиція будується за певними законами. Її правила і прийоми взаємопов'язані між собою і діють в усі моменти роботи над композицією. Усе спрямовано на досягнення виразності і цілісності художнього твору. Тому справедливо зазначають науковці [28; 30; 40; 48], що цілісність є ключовим аспектом композиції в образотворчому мистецтві.

Паралельно з рішенням фігури велися пошуки рішення додаткових елементів композиції, котрі вдало доповнювали персонажа, надавали можливості глядачу краще зрозуміти його образ (Рис. Б. 2.2.5).

Окрім фігури собаки та її оточення, необхідно було вигадати як буде виглядати загальний фон на якому розгортається той чи інший сюжет із дня песика, та яку загальну атмосферу він допоможе створити, адже колір фону може чимало розкрити смислове значення того що відбувається і краще довести повідомлення до глядача.

Після розробки ескізів необхідно визначитися з манерою виконання кваліфікаційної роботи, яка найкраще передасть та підкреслить задуману ідею твору. На даному етапі роботи у нагоді стали поради С. Головатого [17, с. 114] із вивчення нових можливостей, задля яких потрібно не боятися вільно експериментувати з графічними матеріалами. Враховуючи ці рекомендації ескізи були створені у різних техніках та різними матеріалами, наприклад, ескіз звичайним графітним олівцем, маркерами та лінерами, кольоровим олівцем, пастеллю, монохромно аквареллю, сухим пензлем, були зроблені спроби кольорової монотипії, продряпування. Та все ж таки вибір зупинився на використанні графітних олівців різної м'якості та різного ступеню заточування.

До того ж вівся пошук паперу, що буде використовуватися у роботі. Ескізи створювалися на білому тонкому офісному папері, на більш фактурному папері для лазерного друку, на акварельному папері, на аркушах з блокноту, що мають жовтоватий відтінок та, навіть, на папері тонованому вручну за допомогою цикорію розчиненому у воді. Вибір паперу зумовлювався тим, що на кожен його вид олівець лягає по різному. Було вирішено, що зображення олівцем буде наноситися на акварельний папір, за структурою фактурний та приємний, задля

того щоб олівець слухався поверхні нанесення та було зручно малювати лінії різної товщини, не перериваючи їх. Після відсканування, графічні роботи були роздруковані на папері зі структурою, що може додати текстурність до малюнка, надаючи шерсті собаки більш природний вигляд. Фон графічного аркушу був створений кольоровим, у пастельних тонах, так як він одразу «збирає» малюнок і одразу ж задає йому певний настрій та живість. Обраний фон грає важливу роль у поєднанні з різноманітними графічними лініями, так як ці лінії не вириваються з аркушу, а гармонійно вписуються у роботу, підкреслюючи образ нашого героя.

Тонований кольоровий папір може виявитися дуже корисним у передачі художнього образу собаки, додаючи глибину, настрої та розкривати особливі деталі певного сюжету. Використання різних теплих та холодних відтінків та градації тонів, додає глибину та об'єм сцені. Використання теплих відтінків, наприклад, бежевого чи кремового, створює відчуття затишку та тепла. З іншого боку, холодні відтінки, такі як блакитний або сірий, надають сцені більшого динамізму та таємничості.

Свій внесок роблять кольори, які асоціюються з певними емоціями чи образами собаки. Наприклад, червоний або оранжевий може підкреслити енергійність та жвавість, тоді як сині та зелені відтінки можуть передати спокій та гармонію.

2.3. Виконання серії графічних творів в матеріалі

Для того щоб створити серію графічних творів, необхідно дотримуватися основних правил художнього відбору при створенні композиції, грамотно використовувати художньо-виражальні засоби та вдало обрати виразні техніки виконання. Як зазначалося вище, вибір графіки, як техніки виконання практичної частини роботи, був зумовлений її можливістю передати всю глибину задуму, виділяючи ключові моменти кожної композиції з серії графічних творів, завдяки використанню обмежених виражальних засобів.

У процесі практичної роботи використовувався графітний олівець. Він добре лягає майже на будь-який папір, не обсыпається, легко забирається гумкою при виправленні малюнка, має широкий діапазон м'якості, що робить його практично універсальним. Технічні прийоми роботи олівцем різноманітні й залежать від поставленого завдання.

Під час створення роботи було враховано плановість. Аби показати глибину зображення ми використовували різний тон графічних ліній. У науковій літературі зазначено, що тон – це ступінь просвітлення чи затемнення штриха, плями, кольору, що сприймаються у порівнянні [68, с. 32]. На передньому плані необхідно робити більш чіткі лінії, на задньому плані більш бліді. Це є основним правилом, якого необхідно дотримуватися.

З моменту затвердження і вибору ескізного ряду настає самий тривалий етап. Поступово, працюючи над кожним твором із серії, досягалося цілісне сприйняття.

Спочатку на аркуші було окреслено загальну форму тварини, робота йшла широко, без деталей, олівець рухався по аркушу не зупиняючись. Зовнішній контур персонажа – це лише заготовка, приблизне зображення, котре в подальшому опрацьовується. Далі потрібно, не зупиняючись, обвести окремі форми, роблячи такі накидки, як дві дуги чи круга при зображенні стегон та еліпси чи овали для позначення положення тазу і грудної клітини. Виправлення фігури йде у загальному взаємозв'язку, треба сприймати все, як одне ціле. Форма тіла поступово вимальовується із багатьох ліній, зайве відфільтровується і виникає остаточна форма. Лінії, що точно повинні залишитися, підкреслюються енергійним штрихом, зайве відкидається. У ході роботи над пропорціями, зовнішній контур виникає сам по собі, тому лише у кінці роботи проводиться лінія контуру, вона виділяє фігуру з оточення та в цілому завершує форму. Останні штрихи акцентують форму та підсилюють контраст на передньому плані. Головне – стримано та доречно їх розставити.

Прямий швидкий штрих стає у нагоді, якщо треба підкреслити динаміку пози. Ніжні м'які лінії олівця підкреслюють розслабленість та покій фігури.

Використання різного тону графічних ліній допомогло нам показати глибину зображення. Живість малюнку була досягнута завдяки зміні насиченості м'яких та жорстких ліній, створення плавних переходів, або ж навпаки зламів і різких країв впливало на ефектність малюнка.

Тварини виражають свій настрій за допомогою пози, міміки, характеру, поруху, а художник говорить мовою ліній. Задля передачі мови тіла собаки треба було проявити деякі здібності до абстракції: виділити, що є головним, а що можна і треба спростити, щоб не відволікатися від зображення самої суті (Рис. Б. 2.3.6, 2.3.7).

Форми тіла тварини були трансформовані заради художнього висловлювання. Так коли пропорції витягуються, то створюється враження граціозності та елегантності, а роблячи їх широкими й короткими, тіло здається масивним та сильним.

В основу відбору серії було покладено принцип неоднаковості положення, плановості, розташування тіла тварини, які передають різний настрій, тож під час роботи графічні твори необхідно порівнювати між собою для того, щоб побачити чи не руйнується загальна композиція, після кожного етапу роботи є необхідним зіставляти їх, аби графічні твори читалися єдиним цілим. В роботі над серією є важливим гармонійне об'єднання всіх зображень в одну концепцію. Жоден графічний твір не повинен ні «губитися», ні «вириватися» з контексту усієї серії. Всі елементи та деталі кожної роботи мають бути узгодженні не тільки всередині, а й працювати на створення образу всієї композиції. Стилiстична єдність та гармонійна композиція є основними правилами при створенні художньої серії.

Оскільки на сьогодні можливість тиражування листівок друкарським методом є достатньо доступною, серію графічних начерків було відскановано, допрацьовано на комп'ютері та роздруковано типографським способом (Рис. Б. 2.3.8, 2.3.9).

Висновки до розділу 2

У контексті нашого дослідження, можна зробити висновок, що вибір теми серії графічних творів обумовлений не тільки можливістю проявити навички, вміння і знання про графіку, отримані під час навчання в університеті, але й і індивідуальними уподобаннями та здібностями. На вибір художньої трактовки кваліфікаційної роботи вплинуло власне авторське відношення до графічних замальовок.

Відповідно до завдань нашого дослідження, було обґрунтовано вибір техніки виконання практичної роботи та викладено поетапність виконання серії графічних творів в матеріалі.

З огляду на викладене вище, можна зробити висновки, що процес створення графічних творів є поступовим та йде у загальному взаємозв'язку. В ньому виявляються не тільки творчі здібності, але й уміння раціонально використовувати свої сили, вміння працювати з графічними матеріалами і техніками. Особливе значення має пошуковий матеріал, в результаті глибокого опрацювання якого в творчій уяві народжуються сюжети майбутніх робіт.

У процесі створення серії було пройдено багато етапів (створення експлікацій та ескізів, пошук художнього образу та рішення деталей композиції, дотримання основних правил художнього відбору, визначення манери виконання, пошук техніки і матеріалу, поетапне виконання кваліфікаційної роботи), що дали змогу отримати бажаний результат та повно розкрити зміст та ідею кваліфікаційної роботи, а саме індивідуальний художній образ собаки, що має різноманітний настрій.

У ході роботи особлива увага приділялась тому, щоб роботи в серії витримували стилістичну єдність та узгоджену загальну композицію. Зважаючи на це, увага приділялася поетапному виконанню творів, після чого роботи порівнюються одна з одною, щоб уникнути дисбалансу в композиції всієї серії в цілому.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

3.1. Естетичне виховання учнів в освітньому процесі

Естетичне виховання - важлива педагогічна категорія, спрямована на розвиток естетичних почуттів, смаків, творчих здібностей та культури сприйняття краси у людини. Ця категорія базується на визнанні важливості мистецтва, краси, гармонії та творчості в розвитку особистості. Проблему естетичного виховання в якості педагогічної категорії у своїх працях розглядали ряд науковців [5; 9; 10; 12; 25; 34; 35; 36; 42; 43; 51; 52; 63, 64]. Вагомий внесок у вирішенні проблеми естетичного виховання в педагогічному аспекті зробили діячі освіти та педагоги Б. Грінченко, В. Лозова, А. Макаренко, Г. Падалка, С. Русова, В. Сухомлинський, Г. Троцько.

Естетичне виховання — це процес формування та розвитку здатностей особистості до сприйняття, розуміння та власного творчого вираження краси в різних формах мистецтва. Представляє собою систематичну роботу з розвитку емоційного ставлення людини до навколишнього світу, навчання її цінувати, розрізняти та власноруч творити красу в мистецтві та повсякденному житті. Естетичне виховання є ключовим компонентом освіти, спрямованим на розвиток смаку, творчих здібностей та здатності розуміти гармонію, що сприяє формуванню гармонійної особистості, здатної до естетичного сприйняття і творення.

Основна мета естетичного виховання - це формування в особистості цінностей, пов'язаних із красою, гармонією та вираженням почуттів через мистецтво і культуру.

Дослідивши та проаналізувавши наукові джерела з даної теми, можемо сказати, що основні аспекти естетичного виховання, як педагогічної категорії включають:

1. Розвиток естетичних почуттів. Педагогічний процес спрямований на формування у дітей та молоді здатності відчувати й розрізняти різноманітні форми краси в природі, мистецтві, музиці, літературі.

2. Формування смакових уподобань. Виховання смаків включає в себе ознайомлення з різноманіттям культурних виявів та стилів, розвиток індивідуального смаку та здатності критичного осмислення.
3. Творчий розвиток. Стимулювання творчої активності учнів, розвиток їхнього творчого потенціалу через власноручну творчу діяльність у різних видах мистецтва.
4. Формування культури сприйняття. Освіта в галузі естетики сприяє формуванню вміння правильно сприймати та розуміти різні прояви мистецтва, культурні цінності та традиції.
5. Розвиток естетичної компетентності. Формування в учнів навичок використання естетичних знань у різних сферах життя, вміння реагувати на красу, усвідомлювати її роль у формуванні власної особистості.

Естетичне виховання можна розглядати не лише з педагогічної, а й з психологічної точки зору, оскільки воно тісно пов'язане із психічним та емоційним станом особистості. Естетичне виховання як психологічна категорія стосується впливу естетичних чинників на психіку, емоційний стан та розвиток особистості. Естетичне виховання в психології охоплює різні аспекти, спрямовані на розвиток естетичних почуттів, креативності та взаємодії особистості з різноманітними формами мистецтва і краси. Аналіз наукових матеріалів з даної теми [34; 36; 37; 50], дає змогу побачити, що у психологічному контексті дослідники виокремлюють наступні аспекти естетичного виховання.

Розвиток естетичних почуттів та смаків. Одним із основних аспектів естетичного виховання є формування у людини здатності розрізняти та оцінювати красу в різних її виявах. Це включає в себе розвиток сприйняття форм, кольорів, звуків та інших елементів, які визначають естетичний досвід.

Емоційна реакція на мистецтво. Естетичне виховання сприяє розвитку емоційного відгуку на мистецькі твори. Мистецтво може викликати різноманітні емоції, від радості та захоплення до роздумів та суму. Психологічний аспект полягає в розумінні та обробці цих емоцій.

Стимулювання творчості та індивідуальності. Естетичне виховання сприяє розвитку творчого мислення та здатності до самовираження. Воно підтримує розвиток індивідуальності, навчаючи людину виражати свої унікальні думки та ідеї через різноманітні виразні форми.

Формування культурної компетентності. Естетичне виховання допомагає формувати культурну освіченість, збагачуючи людину знаннями про різноманітні види мистецтва, історію культури та культурні традиції. Це сприяє розвитку широкого світогляду та розумінню сутності культурного спадку.

Вплив на розвиток когнітивних функцій. Зайняття мистецтвом, музикою, танцями та іншими формами мистецької діяльності може сприяти розвитку когнітивних функцій, таких як концентрація, пам'ять та розумова активність.

Взаємодія з соціальним оточенням. Естетичне виховання в психології також розглядається як процес, що сприяє соціальній взаємодії. Відвідування культурних заходів, діалог з іншими людьми щодо сприйняття мистецтва може підтримувати соціальну комунікацію та взаєморозуміння.

Таким чином, естетичне виховання, з психологічної точки зору, визначається впливом естетичних аспектів на психічний стан та розвиток особистості, а також їхнє значення для формування емоційної, творчої та особистісної сфер.

Контент-аналіз наукових матеріалів з метою виявлення основних тенденцій естетичного виховання у освітньому процесі сьогодення показав, що у сучасній освіті вони визнаються як важлива психологічна категорія, що впливає на формування особистості та розвиток психічних процесів учнів. У сучасному освітньому процесі естетичне виховання визнається не лише як засіб розвитку художніх здібностей, але і як важливий фактор формування гармонійної особистості з розвиненим емоційним, інтелектуальним та творчим потенціалом.

Н. Мамчур зазначає, що потік різної за якістю естетичної інформації, численні винаходи технічного прогресу, інтернет-середовище спрямовані на молодь – все це потребує необхідного для сучасної молодої людини

бездоганного естетичного смаку як своєрідного орієнтира, який допомагає розбиратися у світі істинних та фальшивих цінностей та спрямовує діяльність особистості до естетичної досконалості [37, с. 24].

Естетичне виховання допомагає розвивати здатність до самовираження через різні форми творчості. Це сприяє підвищенню самосвідомості та розкриттю індивідуального потенціалу. О. Прокопова пише якщо предмет не залишає дитину байдужою, його емоційне відношення переходить в активно дійові взаємини, прагнення зберегти те, що подобається, передати цю красу іншим (намалювати, описати в віршах, скласти казку і таке інше). Так з'являється естетична діяльність. В її результатах естетичне ставлення до світу знаходить своє предметне втілення, свою матеріалізацію [50, с. 260].

Загалом, естетичне виховання в психології визначається його впливом на розвиток емоційної, творчої та культурної сфер особистості, а також його важливою роллю в формуванні індивідуальних особливостей людини.

Організація естетичного виховання вимагає комплексного підходу, де розглядаються різні аспекти. Перш за все, естетичне виховання передбачає створення стимулюючого оточення, що сприяє розвитку емоційної складової учнів. Це може бути досягнуто через організацію виставок мистецтва, концертів, пленерних екскурсій, на яких учні матимуть змогу відчувати красу різноманітних виразних форм.

Важливою складовою є активна участь учнів у творчих процесах. Організація майстер-класів, творчих лабораторій, арт-проектів дозволяє учням виявити свій творчий потенціал, розкрити власні здібності та навички у різних видах мистецтва. Це сприяє розвитку самовираження та підвищенню самосвідомості.

Однак естетичне виховання не обмежується лише вивченням мистецтва. Важливо включити естетичні аспекти у різні предмети навчання. Наприклад, використання естетично приємних матеріалів у навчальних процесах, створення естетично виражених презентацій чи дизайну навчального середовища може

сприяти залученню уваги учнів, підвищенню їхньої мотивації та інтересу до навчання.

Естетичне виховання також пов'язане з розвитком критичного мислення. Аналіз та обговорення творів мистецтва, літературних творів чи музичних композицій сприяє формуванню учнівського критичного погляду, вміння аналізувати та оцінювати естетичні цінності [9, с. 13].

Особливу увагу слід приділити інтеграції технологій у процес естетичного виховання. Використання віртуальних турів до художніх галерей, інтерактивних додатків для вивчення музики чи віртуальних лекцій може розширити можливості навчання та зробити його більш цікавим та доступним [12, с. 7].

Також важливо враховувати індивідуальні особливості учнів у процесі організації естетичного виховання. Підходити до кожного учня індивідуально, сприяючи розвитку його унікальних здібностей та інтересів.

Естетичне виховання в освітньому процесі не завжди легко виміряти та оцінити, оскільки це явище має суб'єктивний характер. Однак існують різні способи дослідження та вимірювання даного явища, котрі включають різні методи та інструменти, перелічимо їх.

Аналіз та оцінка творів учнів, що має на увазі оцінку технічних навичок, виразності та індивідуальності творчого виявлення, проте важливо враховувати не лише технічну вправність, але і глибину вираження індивідуальних емоцій та ідей.

Педагогічні спостереження за активністю учнів під час творчих занять, участі у виставках, концертах або інших подіях, пов'язаних із мистецтвом, допомагають вчителю визначити рівень втягненості, інтересу, розвитку творчих здібностей та оцінити активність і зацікавленість дітей під час уроків мистецтва

В освітньому процесі також практикується використання тестів або анкет для визначення рівня знань та уявлень учнів щодо різних аспектів мистецтва, культурних та історичних аспектів.

Поширена практика спільних проектів та виставок, де учні можуть продемонструвати свої творчі досягнення та взаємодіяти з іншими учасниками.

Це може служити показником розвитку колективного та індивідуального творчого потенціалу.

Рефлексія та самооцінка закликає учнів до ведення власного творчого щоденника, де вони відображають свої враження від різних творів мистецтва, власні досягнення та плани щодо подальшого розвитку.

Усні або письмові рецензії, тобто звернення до учнів із запитаннями про їхнє сприйняття та розуміння різних творів мистецтва. Важливо, щоб вони могли виразити свої враження та аналізувати відчуття, які вони отримують від естетичних вражень.

Важливо враховувати, що естетичне виховання є комплексним явищем, яке важко вимірювати числовими показниками, тому слід поєднувати кілька методів та інструментів, забезпечуючи повне та об'єктивне оцінювання рівня розвитку творчих здібностей та естетичної компетентності учнів [25, с. 83]. Різні методи та інструменти можуть бути використані в залежності від особливостей групи учнів та конкретних навчальних завдань. Комбінація різних підходів дозволяє отримати більш повне та об'єктивне уявлення про рівень естетичного виховання учнів.

Естетичне виховання можна впровадити у освітній процес через різні форми стимулювання естетичного розвитку особистості: вивчення мистецтва у межах шкільної програми, організацію виставок, відвідування музеїв і театрів, проведення творчих майстер-класів.

Естетичне виховання виявляється на різних рівнях, охоплюючи різні аспекти розвитку особистості, воно може пройти кілька рівнів, враховуючи різні аспекти розвитку естетичного смаку, культурної обізнаності та творчих здібностей [34; 36]. Нижче наведено загальну структуру рівнів естетичного виховання.

Початковий рівень етап ознайомлення. Учні отримують перше ознайомлення із мистецтвом та культурою. Це може включати в себе перегляд та обговорення художніх творів, відвідування музеїв, виставок або просте слухання музики.

Основний рівень етап розширення знань. Учні розширюють свої знання про мистецтво та культуру. Вивчення видатних творів, вивчення історії мистецтва та розвиток елементарних аналітичних навичок.

Середній рівень етап активної участі. Учні активно беруть участь у творчих процесах. Вони можуть самі творити мистецькі роботи, брати участь у театральних виставах, концертах та інших мистецьких подіях.

Високий рівень етап глибокого розуміння. Учні розвивають глибоке розуміння мистецтва та його ролі в суспільстві. Вони можуть проводити власні дослідження, аналізувати та інтерпретувати художні твори, виявляючи високий рівень творчого та критичного мислення.

Професійний рівень етап спеціалізації. Люди, які обирають професійний шлях в області мистецтва та культури, здійснюють систематичну підготовку, глибше вивчають обраний напрямок та можуть власне вносити вклад у цю галузь.

Кожен рівень включає в себе не лише засвоєння теоретичних знань, але й активну практику та особистий розвиток, що допомагає формуванню особистості, розвитку креативності та здатності глибше розуміти і оцінювати навколишній світ через призму мистецтва.

Естетичне виховання визначається через ряд критеріїв, які відображають рівень розвитку та вдосконалення естетичних здібностей та культурного смаку особистості. Науковці розглядають критерії естетичного виховання з психологічної, педагогічної та соціальної перспектив [34; 42; 50].

Психологічні критерії естетичного виховання включають розвиток емоційної сфери, творчий та когнітивний розвиток.

Розвиток емоційної сфери впливає на формування емоційної чутливості. Особистість, яка пройшла естетичне виховання, розвиває здатність відчувати глибокі емоції та розуміти їх вираження в мистецтві.

Творчий розвиток характеризується тим, що естетичне виховання стимулює творчість і розвиває творчі здібності особистості. Це допомагає

розкрити внутрішній потенціал та розвивати індивідуальний творчий підхід до різних аспектів життя.

Когнітивному розвитку функцій учнів сприяє естетичне виховання (таких як аналіз, узагальнення та критичне мислення). Особистість, яка володіє естетичними знаннями, краще розуміє та оцінює мистецтво.

Педагогічні критерії естетичного виховання проявляються у створенні стимулюючого середовища, інтерактивних методах навчання та у розвитку творчого підходу вчителя.

Ефективне естетичне виховання вимагає створення стимулюючого навчального середовища, де учні можуть вільно виражати свою творчість і долучатися до різноманітних культурних заходів. Використання інтерактивних методів навчання, таких як відвідування музеїв, театральних вистав, майстер-класів, дозволяє учням особисто долучитися до процесу навчання та відкривати нові горизонти. Вчителі, які працюють в напрямку естетичного виховання, повинні розвивати власний творчий підхід до навчання, створюючи цікаві та інноваційні уроки.

Соціальні критерії естетичного виховання мають такі чинники: сприяння розвитку культурного суспільства, стимулювання культурного обміну та формування громадянської позиції.

Сприяння естетичному розвитку учнів має важливий соціальний вимір. Естетично освічена особистість вносить свій внесок у формування культурної спадщини суспільства, активно взаємодіючи з мистецькими та культурними подіями. Сучасне суспільство визнає важливість культурної обізнаності та естетичної грамотності. Соціальний аспект визначається участю учнів у культурних заходах, розвитком їхнього культурного смаку та здатністю розуміти та цінувати різноманіття мистецтва різних епох та культур.

Важливим критерієм є також взаємодія з оточуючим суспільством через мистецьке вираження. Здатність учня виявляти свої ідеї через мистецтво може слугувати не лише індикатором естетичного розвитку, але й сприяти його соціальній інтеграції та взаєморозумінню. Розвинута культурна чутливість,

отримана через естетичне виховання, сприяє обміну культурним досвідом та сприяє розумінню різноманітності та унікальності різних культур. Естетично вихована особистість, розуміючи красу та цінність культурних виявів, може виступати як активний учасник громадянського суспільства, підтримуючи і розвиваючи культурні ініціативи.

Всі ці аспекти взаємодіють та взаємопоеднуються в процесі естетичного виховання. Інтеграція психологічних, педагогічних та соціальних аспектів допомагає створити повноцінну освітню програму, спрямовану на розвиток естетичного смаку та творчих здібностей, що сприяє формуванню глибокої та гармонійної особистості.

Показники естетичного виховання слугують важливими орієнтирами в освітньому процесі, допомагаючи визначити рівень культурної чутливості, творчої активності та здатності сприймати красу в різноманітних її проявах. Вивчення показників естетичного виховання відкриває нові горизонти для розуміння та оцінювання розвитку особистості, її взаємодії з мистецтвом та культурою. Дослідники виокремлюють ключові показники, які можна враховувати при визначенні естетичного виховання [34; 50].

Розуміння краси. Здатність розрізняти і оцінювати красу в різних проявах: в мистецтві, природі, архітектурі, дизайні тощо. Сприйняття краси не лише на зовнішньому рівні, але й у внутрішньому світі людини, в її емоціях і вираженні.

Активна творчість. Здатність виражати власні ідеї та почуття через різні види творчості, такі як малювання, музика, література, танець, фотографія і т.д. Наявність творчих проектів та ініціатив, спрямованих на власний творчий внесок у навколишнє середовище.

Культурна обізнаність. Знання та розуміння основних течій в мистецтві, літературі, музиці та інших областях культури. Участь у культурних подіях, виставках, концертах, театральних постановках.

Емоційна виразність. Здатність виражати емоції та почуття через творчість, будь то власна чи інтерпретація творів мистецтва. Розвиненість емоційного інтелекту та здатність співпереживати емоційному вмісту творів.

Участь у культурному житті. Активна участь у культурному спілкуванні, обміні думками та ідеями з іншими естетично вихованими особистостями. Взаємодія з різними формами мистецтва та культури в рамках суспільства.

Розвиток художнього смаку. Здатність визначати та розуміти художній контекст, виявляючи глибоке сприйняття мистецьких творів. Схильність до пошуку нових вражень та розширення горизонтів у сприйнятті краси.

Показники естетичного виховання слугують як визначники та мірники того, наскільки освічена та творча є особистість, вони становлять комплексний підхід та орієнтують нас у визначенні рівня розвитку культурно-естетичних здібностей та вказують напрямки для подальшого росту [21, с. 452].

Розуміння краси, активна творчість, культурна освіченість, емоційна виразність та активна участь у культурному житті - ці показники стають ключем до гармонійного розвитку особистості, яка відчуває та розуміє красу навколишнього світу.

Отже, естетичне виховання - це не просто ознайомлення учнів з мистецтвом та культурою. Це комплексний підхід до розвитку особистості, який охоплює широкий спектр аспектів, пов'язаних із розвитком естетичних смаків, творчих здібностей та культурного сприйняття.

3.2. Графічні техніки націлені на естетичне виховання засобами анімалістичної графіки

В сучасному освітньому просторі, де технології розвиваються стрімко, графічні техніки визначають себе не тільки як інструменти для візуального вираження інформації, але й як потужний засіб естетичного виховання учнів, тому ми спробуємо розглянути та проаналізувати різноманітні графічні техніки і завдання, які спрямовані на розвиток естетичного виховання [49].

Графіка, як мистецтво візуального вираження, не лише передає ідеї та концепції, але і стає платформою для розвитку естетичних сенсів молодого покоління [33, с. 43]. У цьому контексті, розгляд графічних технік стає важливим

кроком для розуміння того, як творчість може стимулювати не лише розумовий, але й емоційний і художній розвиток учнів.

Графічні техніки, впроваджені в освітній процес, мають величезний потенціал для естетичного виховання учнів, відкриваючи перед ними безмежні можливості творчого самовираження та вираження краси. Однією з таких технік є акварельний малюнок, який, завдяки своєму повітряному ефекту, створює можливість для глибокого емоційного вираження. Учні, використовуючи акварель, можуть не лише розвивати свої технічні навички, але і виражати свої власні почуття та емоції через створені твори.

Акварельна техніка, як частина графічного мистецтва в освітньому процесі, відзначається своєю унікальністю та здатністю втілювати естетичні цінності учнів через візуальне мистецтво. Учні можуть відчувати свободу вираження своїх емоцій та індивідуального стилю через м'які та переходячі лінії акварелі. Робота з нею вимагає уваги до деталей та технічної дбайливості. Учні навчаються контролювати кількість води, змішувати кольори, а також керувати тонами та насиченістю фарб для досягнення бажаного ефекту. Застосування акварелі дозволяє учням експериментувати з різними текстурами, такими як гладкі поверхні або грубі структури паперу. Завдяки акварельній техніці, учні можуть вивчати різні стилі та напрями в мистецтві, зокрема анімалістичний. Вони можуть експериментувати з різними техніками, такими як мокре на сухе або мокре на мокре, що розширює їхній художній репертуар.

Малювання графітним олівцем - це одна з ключових графічних технік, яка має значущий вплив на естетичне виховання учнів. Ця техніка відкриває перед ними широкі можливості самовираження та розвитку художніх навичок. Графітні олівці дозволяють створювати виразні та варіативні лінії, що вносять глибину та різноманіття в малюнок. Учні можуть експериментувати з товщиною, заточеністю та ступенем тиску на олівець, створюючи різні вирази. Графітні олівці дозволяють учням реалізувати широкий спектр тонів, від світлого мерехтіння до глибоких тіней. Вони можуть експериментувати з тонуванням та створенням відчуття об'єму, що розвиває їхнє чуття простору. Малювання

графітним олівцем часто включає етапний процес творення, де учні можуть розкривати різні аспекти свого малюнка поступово [60]. Це допомагає розвивати терпіння та стратегічне планування в їхньому мистецькому вираженні. Малювання графітним олівцем дозволяє учням розкривати свій творчий потенціал та поглиблювати розуміння краси через лінії, тіні та деталі.

Малюнок вугіллям є захоплюючою та важливою графічною технікою. Використання вугілля дає можливість створювати темні, насичені та емоційно насичені роботи, які привертають увагу та виражають глибокі почуття. Перше, що робить малюнок вугіллям цікавим у зв'язку з естетичним вихованням - це його експресивність. М'який, кремезний матеріал вугілля може бути застосований для створення м'яких ліній, або, навпаки, для створення глибоких, насичених тіней. Це дозволяє учням виразно виражати свої почуття та емоції через мову мистецтва.

Інший важливий аспект - це можливість розвитку технічних навичок. Робота з вугіллям вимагає від учнів уважності до деталей, контролю над тисненням вугілля на папір, а також вміння виражати свої ідеї через світло-тіньові контрасти. Учні можуть вільно експериментувати з тіньовими та світловими ефектами, розвивати власний стиль та виражати свою індивідуальність. Крім того, робота з вугіллям може бути важливим етапом в процесі вивчення мистецтва та художньої культури. Вивчення технік та стилів різних художників, які використовують вугілля в своїх роботах, розширює кругозір учнів та допомагає їм ліпше розуміти світ художнього мистецтва. Малюнок вугіллям втілює в собі можливість творити, експериментувати та розкривати внутрішній світ учнів через мову мистецтва.

Техніка малюнку сангіною базується на використанні спеціального художнього червоного олівця чи крейди для створення малюнка. Малюнок сангіною можна створювати на спеціальному папері або картоні, який здатний добре утримувати червоний пігмент. В основному вона виготовляється з червоного оксиду заліза, і тому має теплий відтінок [22, с. 17]. Цей червоний олівець або крейда використовується для нанесення ліній, тіней та деталей на

малюнок, що дозволяє створювати теплі, живі образи з багатими тонами, емоційно передати контури об'єктів, створювати м'які переходи тіней та виразно виокремлювати деталі. Червоний колір у малюнках сангвіною вносить елемент тепла та виразності в образи. Він може надати малюнку таємничості та виразності, що робить його особливо привабливим для тих, хто має прагнення висловлювати свої емоції через мистецтво. У контексті естетичного виховання учнів, ця техніка може бути використана для розвитку їхніх художніх навичок та сприяння творчому самовираженню. Робота з сангвіною вимагає від учня точності та вправності в нанесенні ліній і тіней. Це сприяє розвитку технічних малюнкових навичок та вихованню в учня творчого потенціалу.

Пастель - це чудовий інструмент, який займає важливе місце в галузі графічного мистецтва та може бути використаний для естетичного виховання учнів. Ця м'яка, кольорова крейда, яка привертає увагу своєю насиченістю та можливістю створення вразливих, але водночас динамічних творів мистецтва. Пастель сприяє емоційному вираженню через відтінки та м'які переходи кольорів. Учні, користуючись пастеллю, можуть передавати свої емоції та враження, створюючи теплі, насичені образи, які залишають слід у свідомості глядача. Пастель дарує учням велику творчу свободу. Вона може бути використана на різних поверхнях, таких як папір, картон або спеціальна основа для пастелі. Цей матеріал дозволяє створювати твори мистецтва з м'якою фактурою, що надає їм особливий вигляд. Вона ідеально підходить для відтворення текстур, особливо влучно її використовувати на фактурному папері, щоб створити імітацію шкіри тварин. Використання пастелі допомагає учням формувати смак у мистецтві, вони вчаться цінувати та розуміти різноманітні виразні можливості цього матеріалу, що сприяє розвитку їхнього естетичного смаку.

Лінійний малюнок тушшю, заснований на використанні рідкої туші, викликає у дітей інтерес до деталей та виразних можливостей лінії [28, с. 62 - 64]. Дана графічна техніка націлена на виразну передачу контурів та деталей об'єкта, використовуючи різні типи та товщину ліній. Туш в цьому випадку

виступає як ідеальний матеріал, оскільки її інтенсивність та м'якість дозволяють отримати насичені та виразні результати. Лінійний малюнок тушшю дозволяє виразно передавати текстури та взаємодії світла і тіні. Завдяки цій техніці можна створити яскраві контрасти та вибудувати динаміку в зображенні. Учні, займаючись цією технікою, розвивають в собі вміння тонко сприймати та виражати деталі у своїх творах. Ця техніка також розвиває навички спостереження, творчої уяви та концентрації. Учні, займаючись лінійним малюнком тушшю, вчаться бачити красу в деталях, експериментувати з варіаціями ліній, та створювати виразні та оригінальні твори.

Ще однією цікавою та унікальною графічною технікою, яка може бути використана для естетичного виховання учнів у школі є монотипія. Ця техніка виникла в середньовіччі, але її популярність триває і в сучасному мистецтві та освіті. Монотипія полягає в тому, що мастильний матеріал (фарба або туш) розтушовується на плоскій поверхні, такій як скло чи пластик, і потім відтискуються на папір чи інший носій зображення. Відтиск зазвичай виглядає як позитивне дзеркальне відображення малюнка. Ця техніка вражає своєю випадковістю та унікальністю, оскільки одна матриця може бути використана тільки для одного відтиску. Монотипія надає учням можливість творчо виражати свої ідеї та почуття. Вони можуть експериментувати з кольорами, формами та текстурами, створюючи власні, неповторні художні роботи.

Ліногравюра – це один із видів глибокого друку, що ґрунтується на використанні техніки, де зображення створюється за допомогою вирізаних ліній на поверхні дерев'яної або лінованої пластини [65, с. 56]. Ліногравюра, в контексті естетичного виховання учнів, є захопливим методом, який поєднує технічність та творчість, сприяючи розвитку художнього вираження та відкриттю світу мистецтва. Ця графічна техніка включає в себе виготовлення глибоких вирубок на дерев'яних чи лінолеумових плитах, які потім наносяться на папір або тканину, залишаючи відбиток. Ліногравюра відзначається своєю доступністю та можливістю використання в навчальних програмах різних рівнів. Виготовлення ліногравюр вимагає від учнів технічної майстерності та

дотримання певних правил. Вони вчаться робити вирубку різної глибини та контролювати лінійні елементи, що сприяє розвитку їхніх художніх навичок. Ліногравюра надає учням можливість досліджувати різноманітні стилі та техніки мистецтва, що сприяє формуванню їхніх естетичних вподобань. Вони вчаться розрізняти різні художні напрями та виражати власне бачення світу.

У сучасному світі також широко використовуються графічні планшети для створення художніх ескізів та ілюстрацій. Це сприяє розвитку не лише малюнкових навичок, але і комп'ютерної грамотності учнів [49, с. 261]. Сучасні технології дають можливість виявляти та розвивати таланти в галузі графічного мистецтва, використовуючи інтерактивні та цифрові засоби для творчого вираження.

Усі ці графічні матеріали та техніки в освітньому процесі допомагають учням не лише розвивати мистецькі вміння, але й стимулюють їхню естетичну свідомість та креативний потенціал. Вони вчать бачити красу в різноманітні форм та виявляти власний унікальний стиль в творчості.

В умовах середньої школи краще спиратись на графіку ніж на живопис задля досягнення естетичного виховання під час освітнього процесу. Відбувається це через декілька важливих аспектів. Графіка, яка базується на рисунку, дозволяє виразити ідеї за допомогою живої лінії. Рух руки, лінії, контури та штрихи дозволяють виразити емоції, передати настрій і створити унікальний художній образ. Це важливо для розвитку творчого мислення та індивідуального вираження. До того ж графічні техніки надають можливість використовувати різноманітні матеріали, такі як олівці, фарби, маркери, вугілля тощо. Це розширює можливості виразності та дозволяє учням вибирати той спосіб виразу, який найбільше відповідає їхнім ідеям та концепціям. Виразальні засоби графіки є базовими та доступними для розуміння інструментами, вони дозволяють кожному учневі виразити свої думки та емоції через простий, але потужний засіб. Хоча живопис також є потужним інструментом виразності, графіка може забезпечити більш прямий та легко доступний спосіб вираження, особливо враховуючи те що урок образотворчого мистецтва у середній школі

триває 45 хвилин і організаційні та технічні моменти з використання графічних матеріалів значно легші.

Анімалістична графіка має значущий внесок у естетичне виховання. Образи тварин, характеризовані чистотою та простотою форм, можуть внести значний вклад у естетичне виховання дитини, даючи можливість сприймати складні концепції та образи з більшою легкістю. Мінімалістичний підхід дає можливість сконцентруватися на основних деталях та відчувати легкість виразу. Анімалістичні образи можуть вчити дітей сприймати красу в простих речах. Вони вчать цінувати лаконічність та елегантність, розвиваючи смак до естетики.

Образи тварин, які знаходяться поруч, особливо приваблюють дітей тому що викликають емоційний зв'язок, оскільки вони вже мають позитивний стереотип про тварини бачивши їх у мультиках, книгах або інших медійних формах. Діти можуть відчувати радість, любов, або інші позитивні емоції, бачачи анімалістичні образи тварин, особливо якщо тварини взаємодіють між собою або з дітьми на зображенні. Образи тварин надихають дітей та можуть викликати позитивні емоції, оскільки тварини часто асоціюються з іграми та радісними моментами, також вони стимулювати творчість дітей, адже вони можуть вигадувати власні історії, додавати деталі до зображень та навіть самостійно створювати свої власні малюнки тварин. Емоційне забрвлення та лаконічність анімалістичних образів допомагає формувати смак та розвивати естетичне сприйняття. Отже, анімалістичні образи тварин не лише викликають позитивні емоції, але й сприяють естетичному вихованню.

3.3. Плани-конспекти для проведення уроків на тему «Створення анімалістичного образу виражальними засобами графіки» у 6 класі

Вид заняття: Урок оволодіння образотворчою грамотою.

Тема уроку: Створення художнього образу зайця за допомогою виражального засобу графіки.

Мета уроку:

освітня: ознайомлення з поняттями художнього образу, виражальними засобами графіки, зокрема зі штрихом.

розвиваюча: розвинути вміння працювати олівцем, створювати художні образи, будувати тіло тварини та працювати штрихом по формі тіла; розвивати художній смак, творчу уяву; стимулювання художньо-образного мислення.

виховна: виховання ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків, формування ціннісного ставлення до природи, акуратність під час роботи, охайність.

Тип уроку: комбінований.

Техніка виконання: графіка.

Обладнання: Для вчителя: візуальний ряд, плакати, олівець, гумка, аркуш паперу, дошка.

Для учнів: аркуш паперу, олівець, гумка.

План уроку:

1. Організаційний момент	1 хв.
2. Повідомлення теми та мети уроку	2 хв.
3. Вивчення нового навчального матеріалу.	10 хв.
4. Практична діяльність учнів	25 хв.
5. Закріплення вивченого матеріалу	5 хв.
6. Підбиття підсумку уроку	2 хв.

Хід уроку**1. Організаційний момент.**

Привітання. Перевірка відсутніх, готовності класу до уроку. Обирання чергових у класі, розподілення матеріалів.

2. Повідомлення теми та мети уроку

Доброго ранку, діти! На минулому уроці ми з вами почали розглядати жанр графіки. А сьогодні познайомимося з поняттям художнього образу та створимо зображення зайця з використанням виражального засобу графіки.

3. Вивчення нового навчального матеріалу

Діти, як ми вже знамо графіка – це вид образотворчого мистецтва, що використовує як основні виражальні засоби лінію, штрих, пляму і точку.

Лінія – це основний засіб вираження рисунка. Вона буває тонкою, вишуканою, колючою та злою. А ще вона може бути живою, напруженою, ніжною, мереживною, оксамитовою. Асоціативних ліній може бути безліч, адже кожна лінія індивідуальна і неповторна.

Характер лінійно-графічної форми багато в чому визначається матеріалом та технікою її виконання.

Лінія це найшвидший образотворчий засіб. Майстер одні розчерком, за пару секунд може створити образ та що там образ, шедевр. Ось одна із найвідоміших робіт, виконаних лінією. Просто, швидко та зрозуміло. Пабло Пікассо "Голуб світу".

Штрих – коротка риска, виконана одним рухом олівця, пера. Зазвичай під штриховкою розуміють сукупність ліній. Призначення штриха – відтворення об'ємних властивостей, форми зображення.

Крапка – це найменший слід від дотику до паперу будь-якого графічного матеріалу (гострого кінця ручки, олівця тощо). Наприклад, окрема дрібна ягода в натюрморті або невеликі польові квіти на тлі величезного поля можна вважати крапками.

Найбільш яскравим прикладом використання точок у композиції можна вважати дорогу по якій їдуть машини. У міру віддалення від глядача машини перетворюватимуться на точки. Подібний ефект чудово демонструє ефект перспективи. Лише за допомогою одних крапок американський художник Карл Глассфорд зобразив сильного та гордого орла. Зверніть увагу, на уважний погляд птаха.

Пляма – це однотонне зображення без чітких зовнішніх контурів. Пляма - це рівномірно або нерівномірно зафарбована ділянка зображення. Вона може бути однаковою на всій своїй площі за світлом, по колірному тлі, насиченістю, але може мати різні ділянки. Однак крім локально чорної плями у графіці можуть використовуватися і всі відтінки сірого. Ми бачимо ці градації у малюнках вугіллям, соусом, пастеллю, тушшю.

Пластика та виразність плями мають важливе значення. Особливо віртуозні у володінні виразністю плями художники Китаю та Японії. При всій простоті мотиву їх графічні аркуші надзвичайно привабливі. Гра розмитих та чітких плям, гарне перетікання сірих кольорів, досконалість та гармонія форм.

Більш детально пляму, як виразний засіб графіки ми розглянемо на наступному уроці.

А сьогодні ми познайомимося з таким новим поняттям як художній образ.

Художній образ - це вираження ідеї, почуття чи концепції через художній засіб, такий як малюнок, скульптура, літературний твір, музика чи інші форми мистецтва. Це втілення абстрактних або конкретних концепцій у вигляді візуальних, звукових або словесних образів, створених митецькою творчістю. Художні образи можуть викликати емоції, передавати смисли та враження, а також взаємодіяти з глядачем або аудиторією, надаючи їм можливість сприймати та розуміти мистецтво через призму власних переживань та інтерпретацій.

4. Практична діяльність учнів

Діти, щойно ми познайомимося з поняттям художнього образу та дізналися про виразальні засоби графіки, а зараз створимо графічний образ зображення зайця з використанням штриха.

Всім вам з дитинства знайоме це пухнасте звірятко. Хутро зайчиків, як правило, довге і м'яке. Малюнок доволі простий, оскільки його фігуру умовно можна розбити на прості геометричні форми.

Скажіть, будь ласка, у яких книгах, фільмах або мультиках ви бачили зайців? Дякую за вашу активність! Тоді давайте проанлізуємо та скажемо чим

образ зайця Багз Банні різниться від образу Мартовського Зайця в світі Аліси у Країні чудес?

Багз Банні хитрий, безтурботний, харизматичний та розумний кролик. Ці риси характеру - це те, що дає йому перевагу перед його ворогами, суперниками та противниками. Він має сіро біле забарвлення, дуже видовжені пропорції та характерні для нього два передні зуби і моркву в лапці.

Мартовський Заєць має біле пухнасте хутро, він носить червоний костюм, а у лапці тримає механічний годинник. Впродовж усієї казки він зображений у безладному сум'ятті, постійно метушиться, хвилюється та робить все не в попад.

Розібрані нами образи зайців протилежні один до одного, єдине що їх об'єднує це те, що вони були створені антропоморфними. Учні, антропоморфний образ означає те, що на неживий предмет, на тварну або рослину перенесли якісь людські якості, риси або образ. Проте щоб створити художній образ тварини не обов'язково її олюднювати, це може бути і зооморфний образ. Давайте згадаємо що зайчик може бути тримтливим боягузом, милим пухнастиком, спритним бігуном, нещасним та голодним, хоробрим захистником своїх діточок, хитрим і зацікавленим шукачем капусти (Рис. В. 3.3.1).

Давайте сьогодні на уроці створемо всім загальнозвісний образ милго, трохи сором'язливого зайчика з блискучими очима.

Для початку візьміть олівець із твердістю 1Н. Малюємо приблизні контури кролика. Зауважте, що все у нас складається з двох основних деталей – голови та тіла, поки що умовно позначаємо їх абрис, komponуємо тіло тварини так щоб влізли вуха (Рис. В. 3.3.2).

Уточнюємо деталі, малюємо вухка, вони становитимуть трохи більше половини розміру голови кролика. При цьому намагаємося не давити надто сильно на олівець (Рис. В. 3.3.3).

Малюємо деталі, а саме – очі та деталі мордочки. Зверніть увагу, що одне око буде ледь видно, адже кролик наш сидить боком (Рис. В. 3.3.4).

Тепер беремо олівець із твердістю 6В та робимо око темним за тоном. Потім ми беремо гумку і робимо відблиск на оці та трохи стираємо контури тіла

зайчика. І знову беремо простий олівець із твердістю 1Н і на місці облегшеного контуру робимо дрібні штрихи, після чого наш кролик стане пухнастим (Рис. В. 3.3.5).

Тепер беремо простий олівець HB, і дрібними штрихами малюємо хутро по всьому тілу. При штрихуванні не давить сильно на олівець, тримайте його вільно. Зверніть увагу, що на мордочці та вушках штрихи дрібніші. Намагайтеся не малювати хутро ідеальної, однакової довжини. Це виглядатиме іграшково і не природньо. Тварина об'ємна і шерсть повторює її форму тіла. Чим коротше хутро, тим краще видно форму тіла тварини. Довге хутро (густе, кучеряве і т. д.) створює додатковий обсяг і додаткові форми (Рис. В. 3.3.6, 3.3.7).

Наш зайчик із однотонною шерсткою, але тепер нам треба зробити тонові акценти у деяких місцях. Для цього міняємо олівець на той, у якого м'якший грифель, впевняємося, що він добре заточений і приступаємо. Штрихи наносимо різнорідні за товщиною, з урахуванням того що кожен штрих це шерстинка, тому кінчик штриха тоненький, а також сам штрих повинен мати природню форму, трохи вигнуту.

Обов'язково пам'ятаємо про світлотінь. Хутро створює об'єм, отже підпорядковується всім законам світлотіні (Рис. В. 3.3.8, 3.3.9).

5. Закріплення вивченого матеріалу

Діти, як ви запам'ятали поняття художнього образу, дайте визначення.

Щоб творити художній образ тварини чи обов'язково її олюднювати?

Про які основні виражальні засоби графіки ви сьогодні дізналися? (Про лінію, штрих, пляму і точку).

Що зазвичай розуміють під штриховкою? (Сукупність ліній).

У чому полягає призначення штриха? (Відтворення об'ємних властивостей, форми зображення). Як він допоміг при зображенні зайця?

Чи справилися ви із завданням передачі образу зайчика, який його елемент самий красномовний?

6. Підбиття підсумку уроку

Організовується виставка закінчених робіт учнів з аналізом досягнень та допущених помилок, оцінювання виконаних робіт.

Вид заняття: Урок формування вмінь та навичок.

Тема уроку: Художній образ, що живе у плямі.

Мета уроку:

навчальна: ознайомлення з поняттями художнього образу, виражальними засобами графіки, зокрема з плямою.

розвиваюча: розвинути художній смак, творчу уяву, інтерес до образотворчого мистецтва, стимулювання художньо-образного мислення.

виховна: виховання ціннісного ставлення до мистецтва, художніх інтересів та естетичних смаків, акуратність під час роботи, охайність.

Тип уроку: нестандартний урок.

Обладнання: Для вчителя: візуальний ряд, аркуш паперу, акварель, пензлі, склянка з водою, гелева ручка.

Для учнів: аркуш паперу, акварель, пензлі, склянка з водою, гелева ручка.

План уроку:

1. Організаційний момент	1 хв.
2. Повідомлення теми та мети уроку	2 хв.
3. Актуалізація опорних знань, умінь	5 хв.
4. Вивчення нового навчального матеріалу.	10 хв.
5. Практична діяльність учнів	25 хв.
6. Підсумок уроку	2 хв.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

Привітання. Перевірка відсутніх, готовності класу до уроку. Обирання чергових у класі, розподілення матеріалів.

2. Повідомлення теми та мети уроку

Доброго ранку, діти! На минулому уроці ми познайомилися з вами познайомилися з поняттям художнього образу та виражальними засобами графіки, малювали образ милого пухнастого зайчика з використанням штриха. Сьогодні ми продовжимо вивчати цю тему та більш детально розглянемо пляму, як виразний засіб графіки, котрий допомагає створити художній образ.

3. Актуалізація опорних знань, умінь

Для початку дайте визначення художнього образу.

Діти, про які основні виражальні засоби графіки ви знаєте? (Про лінію, штрих, пляму і точку).

А як такий виражальний засіб графіки як штрих може допомогти передати образ сурової тварини. (Жирні хаотичні штрихи, щільна штриховка у зоні насуплених брів, передача волосинок шерсті, що стали дибом).

Хто пам'ятає що таке крапка? (Це найменший слід від дотику до паперу будь-якого графічного матеріалу (гострого кінця ручки, олівця)).

Скажіть, будь ласка, у чому полягає призначення штриха? (Відтворення об'ємних властивостей, форми зображення).

4. Вивчення нового навчального матеріалу

Ми вже чимало говорили про образ, анімалістичний художній образ, про його створення, про лінійну графіку, особливу виразність лінії, а тепер давайте розглянемо інший образотворчий засіб – пляму, вона не менш різноманітна та цікава.

Діти, як ми вже знаємо пляма – це однотонне зображення без чітких зовнішніх контурів. Хоча пляма може бути однаковою на всій своїй площі за світлом, по колірному тлі, насиченістю, але може мати різні ділянки.

Коли думаєш про пляму то найпростіше, що можна вигадати – силует.

Силует – це однокольорове контурне зображення на тлі іншого кольору, невиразні обриси чогось у темряві, вдалині, у тумані, видимі без деталей. Вони двомірні, дуже умовні та лаконічні.

Мистецтво силуету має давню історію і походить від фігуративного розпису на кераміці Стародавньої Греції. Пам'ятаєте ті чудові зображення на амфорах: міфологічні сцени, Олімпійські ігри, фігури грецьких красунь та атлетів?

Звичайно, пляма - далеко не завжди силует. Подивіться як пофарбовані стіни формують силует жінки і ручки валика. Біла сорочка відокремлюється від комбінезону, біла косинка від шкіри та стіни, плями фарби «виліплюють» черевики та банку з фарбою (Рис. В. 3.3.10).

Подивіться на ще один цікавий приклад, коли силует дівчини у дверях чітко окреслений, але її рукавички «об'єднуються» з дверним отвором, створюючи цікаву пляму. На малюнку поєднані різні плями: сірі двері, червоне плаття, колір шкіри, чорний отвір з рукавичками та волоссям (Рис. В. 3.3.11).

Пластика та виразність плями мають важливе значення у створенні художнього образу. Плями можуть бути об'ємними, реалістичними, дуже достовірно передавати реальність. При всій простоті мотиву графічні твори можуть бути надзвичайно привабливі., якщо присутня гра розмитих та чітких плям, гарне перетікання сірих кольорів, досконалість та гармонія форм.

Тепер ми можемо бачити, що художній образ намальованого може бути закладений не тільки у контурі силуету (що зображено), але і в самій внутрішності і плями (як зображено).

Навіть якщо наше око у плямі не знаходить знайомих обрисів, то ми можемо пов'язати форму плями з певними відчуттями. Наприклад, ми можемо сказати, спокійна ця пляма чи рухлива, агресивна чи доброзичлива, ніжно-витончена чи монументально-масивна.

Які асоціації викликають у вас представлені плями? Чи можете ви їх відчутти (Рис. В. 3.3.12)?

5. Практична діяльність учнів

Ось і настав час створити власні анімалістичні художні образи, за допомогою такого виражального засобу, як пляма. Спочатку ми нанесемо на папір різні абстрактні плями, а потім кожен із учнів придивиться до створеної ним плями та роздивиться який образ знаходиться у плямі, яке звірятко він там знайшов. За допомогою маркерів чи гелевої ручки ми і домалюємо характерні риси, що створять ваш неповторний художній образ. Робота інтуїтивна, але не забуваємо про правила поводження художніми матеріалами.

Беремо аркуш паперу, рясно змочуємо пензлик водою. Дивимося на фарби і вибираємо будь-який колір з палітри, що вам сподобався. Набравши фарбу на пензлик робимо бризк, або так звану кляксу фарбою на папір.

Наше малювання заключається не в перемальовуванні як у вчителя, а у аналізуванні та створенні свого неповторного зображення (Рис. В. 3.3.13).

Знову набираємо фарбу на пензлик і робимо бризк на папір. Зараз це може бути споріднений за відтінком колір, або - навпаки, контрастний і зовсім протилежний до першого. Коли наші плями розтеклися і вже встигли трохи підсохнути (але не до кінця - це важливо), ми починаємо вдивлятися у них та знаходити схожість за формою на якусь фігуру. Слон або літак, ваза з квітами або обличчя, асоціація може бути будь-яка.

Беремо в руку гелеву ручку і додаємо своєму малюнку деталі. Оскільки папір ще не встиг просохнути, лінії, намальовані ручкою поверх наших плям красиво розтікаються. Ми навіть можемо набрати пензликом ще води чи навіть фарби і зробити ще одну пляму прямо поверх нашого малюнка (Рис. В. 3.3.14).

6. Підсумок уроку

Добре діти, ось ми і закінчили малювати. Кому дуже сподобалась робота котру він створив?

Вчитель питає:

- Чи може пляма бути однаковою на всій своїй площі за світлом, по колірному тлі, насиченістю, але може мати різні ділянки? (Так).

- А Чи може пляма мати різні ділянки? (Так).

- У чому закладена виразність зображення плями? (Закладена як у контурі силуету (що зображено), так і в самій внутрішності і плями (як зображено)).

А тепер давайте поглянемо що ви намалювали сьогодні на уроці (Рис. В. 3.3.15 - 3.3.17).

Висновки до розділу 3

Проаналізувавши наукові джерела, ми побачили, що питанням вивчення проблем естетичного виховання в педагогічному аспекті займалися діячі освіти та педагоги Б. Грінченко, В. Лозова, А. Макаренко, Г. Падалка, С. Русова, В. Сухомлинський, Г. Троцько.

Дійшли висновку, що естетичне виховання – це значуща педагогічна категорія, націлена на розвиток естетичного бачення, смаків, почуттів та культури сприйняття прекрасного. Його основна мета полягає в тому, щоб виховати у людини цінності, пов'язані з красою, гармонією та вираженням почуттів через мистецтво і культуру. У процесі естетичного виховання ставляться завдання сприяння розвитку в особистості чуттєвого сприйняття, розуміння та цінування виразних форм, що дозволяє виражати індивідуальність та емоції.

Нами було розглянуто естетичне виховання, як педагогічна категорія та психологічна. Можемо визначити, що основні складові естетичного виховання, розглядувані у педагогічному аспекті, включають: розвиток естетичних почуттів, формування смакових уподобань, творчий розвиток, формування культури сприйняття та розвиток естетичної компетентності. У сучасній освіті естетичне виховання розглядається як ключовий фактор у формуванні гармонійної особистості з розвиненим емоційним, інтелектуальним та творчим потенціалом, а не лише як засіб розвитку художніх здібностей.

В ході дослідження розуміли якими методами перевіряють естетичне виховання учнів, які способи дослідження та вимірювання даного явища існують, беручи до уваги, що естетичне виховання у навчальному процесі іноді

виявляється складним у вимірюванні та оцінці, однак є робочі інструменти вимірювання даного явища

Розглянули критерії визначення естетичного виховання з психологічної, педагогічної та соціальної перспектив та обґрунтували ряд показників естетичного виховання, що використовуються у сучасному освітньому процесі. Побачили, що естетичне виховання виявляється на різних рівнях та систематизується за певною структурою.

Було обґрунтовано як ті чи інші графічні техніки впливають на естетичну вихованість учнів. Роз'яснено чому ми застосовуємо не живопис, а саме графіку у даних цілях, та дійшли висновку, що в умовах шкільного уроку краще спиратися на графіку через її певну умовність, лаконічність, сприйняття її виразних засобів. Малювання графічними матеріалами дає дітям свободу та простір для творчої думки, завдяки ним діти мають змогу створити свої творчі роботи у досить короткий час, що ідеально підходить для проведення 45 хвилинного уроку образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.

В ході дослідження було доведено, як саме анімалістичні образи будуть впливати на естетичне виховання дітей та чому анімалістична графіка має значущий внесок у естетичному вихованні.

На останок нами були розроблені плани-конспекти для проведення уроків на тему «Створення анімалістичного образу виразальними засобами графіки» у 6 класі. В першому уроці розглянуть поняття образу, анімалістичного художнього образу, пояснені основні виразальні засоби графіки та наведено приклад як створити художній образ зайця за допомогою виразального засобу графіки. В іншому уроці наведений приклад створення анімалістичного художнього твору за допомогою такого виразального засобу як пляма.

ВИСНОВКИ

Опрацювавши велику кількість наукових, мистецтвознавчих та культурологічних літературних джерел, можна зробити висновок, що анімалістичний жанр є темою досліджень як багатьох науковців так і художників. У працях видатних науковців знайшла своє відображення й тема графічного мистецтва, багата і різнопланова творча спадщина графічних робіт геніальних майстрів, що дійшли до нас.

Дослідивши наукові і мистецтвознавчі джерела й аналізуючи графіку, як окремий вид мистецтва, можемо зробити висновок, що види графіки дуже різноманітні, матеріалів та технік також дуже багато, а для виконання кваліфікаційної роботи були обрані саме ті матеріали і техніка, які найкраще підкреслять ідейний задум. Зважаючи на те, що комп'ютерні інновації сьогодні перехоплюють сферу традиційних засобів зображення, прослідковується втрата професійного рівня майбутніх художників, тому перевага була віддана саме ручному малюванню на аркуші.

Розгляд образу як естетичної категорії в контексті нашого дослідження виявився ключовим аспектом для глибшого розуміння художнього образу. Підкреслення естетичної категорії художнього образу дозволило нам розглядати його як засіб вираження не лише індивідуальних ідей митця, але й як інструмент формування загальної естетичної свідомості.

В ході дослідження вивчено та проаналізовано сутність естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах. Висновки, які можна зробити на основі проведеного дослідження, свідчать про важливість та необхідність естетичного виховання у формуванні повноцінної особистості. Результати нашого дослідження підкреслюють, що естетичне виховання сприяє розвитку емоційної сфери, творчого мислення та формуванню естетичної культури сприйняття. Організація естетичного виховання у шкільному середовищі є ключовим елементом, який сприяє становленню гармонійної та культурно освіченої особистості.

Перелічені вище аспекти зумовлюють актуальність обраної теми. До того ж отримані матеріали даного дослідження можуть мати практичне значення та бути використаними для подальшого вивчення анімалістичних художніх образів у графіці, а також використовуватися, задля естетичного виховання учнів, як дидактичний матеріал у практичній діяльності вчителя образотворчого мистецтва. Таким чином, на сьогодні дана тема залишається невичерпною і відкритою для подальшого вивчення.

Відповідно до поставлених перед нами завдань, був розкритий шлях становлення та еволюції анімалістичного жанру. На основі досліджуваних матеріалів, нами було виокремлено та розкрито сутність поняття «анімалістики», прослідковано етапи трансформації анімалістичного жанру від самого свого зародження.

Під час дослідницької діяльності було досліджено різновиди графічних технік та в контексті розкриття теми кваліфікаційної роботи. Відзначимо, що вид графіки, вибір техніки, матеріалу та засобів виразності узгоджується з певним рішенням творчого задуму та поставленого завдання, в результаті якого виявляється індивідуальний художній образ тварини кожного графічного твору.

Відповідно до наступного завдання, розглянуто особливості художнього образу як естетичної категорії у образотворчому мистецтві. Його аналіз дав можливість виявити, що образ виступає не лише як втілення ідеї чи почуття, але і як важливий культурний феномен, що впливає на сприйняття мистецтва та взаємодію з глядачем. Дослідження показує, що художній образ є своєрідною мовою, що спілкується з глядачем, викликаючи емоції та стимулюючи його рефлексію.

В ході дослідження вивчено та проаналізовано сутність естетичного виховання учнів у загальноосвітніх школах. Висновки, які можна зробити на основі проведеного дослідження, свідчать про важливість та необхідність естетичного виховання у формуванні повноцінної особистості. Результати нашого дослідження підкреслюють, що естетичне виховання сприяє розвитку емоційної сфери, творчого мислення та формуванню естетичної культури

сприйняття. Організація естетичного виховання у шкільному середовищі є ключовим елементом, який сприяє становленню гармонійної та культурно освіченої особистості, готової до високоінтелектуальної і творчої діяльності у сучасному суспільстві.

Нами детально обґрунтовано вибір теми і техніки виконання практичної роботи. Із розглянутого вище, ми можемо бачити, що графічне мистецтво дуже різноманітне, у свою чергу це дає нам можливість широкого вибору матеріалів та технік, які найкраще підкреслять ідейний задум кваліфікаційної роботи.

Виконання практичної творчої роботи полягало у створенні серії графічних творів анімалістичного жанру. Важливе місце при створенні роботи мав пошуковий матеріал, в результаті глибокого опрацювання якого в творчій уяві народжуються мотиви майбутньої роботи. Пошук художнього образу, об'єктивно, найскладніша частина створення серії. Задля того аби передати різний стан тварини проведено відповідний аналіз, особливе місце зайняв пошук оточення, котре повинне відповідати ситуації та персонажеві й підтримувати композицію. У процесі створення графічних творів постійно зверталась увага на загальну композицію. Жодна з робіт не має зникати або виділятися на фоні іншої, серія має створювати гармонійну, цілісну композицію, це було досягнуто шляхом порівнювання одного графічного твору з іншим на кожному етапі виконання роботи. Не можна не відмітити, що важливим є відповідність задуманого художнього образу до намальованого на аркуші. Зображення собаки, її поза, міміка та оточуюче середовище мають відповідати задуманому образу, підкреслювати індивідуальний настрій персонажа, а також гармонійно вписуватись та підтримувати композицію.

В ході дослідження проаналізовано стан вивчення проблеми у мистецтвознавчих та наукових джерелах; уточнено сутність та зміст базових понять дослідження; виявлено історичні передумови формування та розвитку анімалізму; з'ясовано, що таке графічне мистецтво та розкрито його багатий зміст, техніки, засоби виразності; досліджено поняття образу та розкрито сутність художнього образу. В ході дослідження сутності естетичного виховання

нам вдалося висвітлити його ключові аспекти та важливість у формуванні особистості. Розроблено навчально-методичні матеріали для проведення уроків образотворчого мистецтва. В ході роботи нами теоретично обґрунтовано послідовне розкриття художньо-образного задуму у створенні серії графічних творів.

Зважаючи на все вищевикладене можна зробити висновок, що тема кваліфікаційної роботи була розкрита, мета – досягнута, завдання дослідження виконані.

Проведена робота не вичерпує усіх аспектів теми. В подальшому цікавим для дослідження є перспектива використання нових технік та поєднання нових матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Айзексон В. Леонардо да Вінчі. Київ : Наш Формат, 2019. 488 с.
2. Артемьева І. С. Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з проєктної графіки (плакат) для здобувачів вищої освіти. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2021. 46 с.
3. Баммес Г. Посібник художника з анатомії тварин. Reprint of the Transedition Books, Oxford, 1994. 144 с.
4. Баммес Г. Зображення тварин. Дрезден : AUE-Verlag, 2011. 240 с.
5. Баталіна, Г. Я. Система естетичного виховання старшокласників у загальноосвітній школі [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.07 - теорія і методика виховання Луганськ : Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля, 2005. 20 с.
6. Бердинських С. О. Ескізування в творчо-пошуковому процесі художнього формоутворення. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2013. 26 с.
7. Бердинських С. О. Синтез традиційних та сучасних засобів проєктної графіки в художньому формоутворенні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук. Київ : КНУБА, 2016. 24 с.
8. Білецький П. О. Альбом : Георгій Нарбут. Київ : Мистецтво, 1983. 119 с.
9. Бітаєв В. А. Естетичне виховання та формування цілісної особистості. Тези міжнар. наук. конф. "Творчість у контексті розвитку людини": Ч. 2. Київ, 2003. С. 12–15.
10. Бітаєв В. А. Сучасні трансформації естетичної свідомості молоді. Мат. наук.-практ. конф. "Молодь у сучасному світі: морально-естетичні та культурологічні виміри. Київ : МІЛП, 2001. С. 211–214.
11. Бондарчук Я. В. Найдавніші зображення пар тварин, людей і териантропів 33–31 тисячоліття до нової ери. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Мистецтвознавство» № 1. Тернопіль : ТНПУ, 2019. С. 221–228.

12. Бутенко В. Г. Художньо-естетична освіта молоді та шляхи її модернізації. Педагогіка вищої та середньої школи : Збірник наукових праць №. 10. Херсон : ХДУ, 2005. С. 3–10.

13. Бучинський С. Л. Основи грамоти з образотворчого мистецтва. Київ : Рад. школа, 1981. 120 с.

14. Веркалець М. М. Педагогічні ідеї Б. Д. Грінченка. Київ : Товариство “Знання” УРСР, 1990. 48 с.

15. Вінтаєв Д. Ю. Малюнок як засіб дослідження навколишнього середовища. Комунальне господарство міст. Серія «Технічні науки та архітектура» : наук.-техн. збірник. Вип. 135. Харків, 2017. С. 46–49.

16. Геттінгс Ф. Таємний символізм в окультному мистецтві, Нью-Йорк: Harmony books, 1987. 160 с.

17. Головатий С. С. Елементи творчості в академічному рисунку. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Вип. 16, ч. 1 : Мистецькопедагогічна освіта (теорія, методи, технології). Кривий Ріг, 2006. С. 112–121.

18. Девлет Е. Г. Первісне мистецтво: печери Європи. Дрезден : AUE-Verlag, 2004. 277 с.

19. Денисенко С. М. Основи композиції і проєктної графіки: навчальний посібник. Київ: НАУ, 2021. 52 с.

20. Дзюба М. А. Графіка художника-педагога Миколи Щерби. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв №4. Харків : ХДАДМ, 2011. С. 100–103.

21. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.

22. Еванс М. Техніка малювання пастеллю. Для початківців. Велика Британія: Search Press Limited, 2014. 144 с.

23. Етимологічний словник української мови : В 7 т. Київ : Наук. думка, 2006. 705 с.
24. Ільницька О. О. Формування навичок виконання зображень анімалістичного жанру на уроках мистецтва у початковій школі. Херсон : ХДУ, 2020. 78 с.
25. Карам А. М. Сутнісні характеристики феномену «естетична компетентність особистості». Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка № 32. Сєверодонецьк : СНУ ім. В.Даля, 2019. С. 81–86.
26. Карпенко О. Ю. Організація індивідуального зоонімічного фрейму. Вісн. Донецького ун-ту. Серія «Гуманітарні науки» Вип. 1. Донецьк, 2008. С. 55–59.
27. Квас Ж. В. Анімалістичні образи у графічному доробку видатних митців. Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи : зб. матеріалів І Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 63–64.
28. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. для вузів 2-е вид., пер. і доп. Київ : Вища школа, 2002. 190 с.
29. Кириченко М. А. Малювання форм тваринного світу. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. для вузів. Київ : Вища школа, 2002. 79 с.
30. Кириченко М. А. Особливості композиції дитячих малюнків. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. для вузів. Київ, 2002. С. 165–172.
31. Котляр В. П. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей : Навч. посібник. Київ : Кондор, 2009. 198 с.
32. Кривенко Г. Л. Зоосемізи в англійській та українській мовах : семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. канд. філол. наук. Київ, 2006. 20 с.
33. Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2006. 240 с.
34. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. Харків: “ОВС”, 2002. 400 с.

35. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. Київ : Знання, 1990. 353 с.
36. Максимчук Ю. В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: Методичний посібник. Херсон: Айлант, 2003. 44 с.
37. Мамчур Н. С. Естетичний смак як складова естетичної культури майбутнього педагога. Збірник наук. праць Уманського державного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. С. 22–28.
38. Масол Л. Методика навчання мистецтва в основній школі: методичний посібник для вчителів. Київ : Шкільний світ, 2012. 320 с.
39. Мініна Н. В. Проблема розвитку іпічного жанру в європейському мистецтві початку ХХІ століття. Матеріали журналу «Молодий вчений» №5 (20). Київ, 2015. С. 58–61
40. Міттельштедт К. Альбрехт Дюрер. Серія : Світ мистецтва. Хеншель (Берлін) : Мистецтво і суспільство, 1982. 70 с.
41. Мішуровський В. Духовність як основа образотворчого мистецтва. Актуальні проблеми духовності. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. Кривий Ріг : КДПУ, 1997. С. 386–387.
42. Могілей І. В. Педагогічні умови формування естетичних почуттів старшокласників засобами синтезу мистецтв. Педагогіка вищої та середньої школи № 13. Київ: Гроно, 2005. С. 163–174.
43. Остапенко Л. В. Актуальні проблеми музично-естетичної освіти та виховання на початку ХХІ століття. Наук. журн Молодий вчений № 1(1). Херсон: Гельветика, 2018. С. 153–157.
44. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Київ : Освіта України, 2010. 274 с.
45. Петрик Л. О. Художній образ як форма буття художнього твору. Теорія і практика актуальних наукових досліджень. Матеріали ІІІ науково-практичної конференції. Херсон : «Молодий вчений», 2018. 128 с.
46. Піддубна О. М. Педагогічний малюнок в професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва. Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць № 6(2). Умань, 2012. С. 285–290.

47. Пічкур М. О. Інтеграція академічного і цифрового рисунка в сучасній системі образотворчої підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Прогресивний науковий журнал № 3 (5). Умань : УДПУ, 2020. С. 9–14.

48. Пічкур М. О. Професійна підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва : теоретичний аспект : колективна монографія. Харків, 2017. 390 с.

49. Пічкур М. О. Художньо-освітня роль інтеграції академічного і цифрового рисунка. Проблеми науки і практики, завдання та шляхи їх вирішення: Тези доповідей VI міжнародної науково-практичної конференції. Умань : УДПУ, 2020. С. 260–263

50. Прокопова О. П. Психологічна складова естетичного виховання школярів у процесі навчання. Збірник наукових праць " Проблеми сучасної психології". Кам'янець-Подільський : ЗВО «ПДУ», 2008. С. 254–265.

51. Решетнікова Т. П. Формування естетичного смаку як важлива складова мистецько-педагогічної освіти. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць № 18. Кривий Ріг : КДПУ, 2007. С. 101–109.

52. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 303 с.

53. Сафонова Т. В. Виразальні засоби графіки в українському екслібрисі: пляма, силует. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв № 10. Харків : ХДАДМ, 2011. С. 105–111.

54. Синенький Д. В. Психологічні особливості сприймання художніх образів. Наука і освіта : наук. - практик. журнал №10. Одеса : ПНПУ, 2010. С. 96-100.

55. Сімблет С. Малюнок, повний збір технік. Лондон : DKL, 2004. 264 с.

56. Сімблет С. Скетчбук для художника: інноваційний, практичний підхід до малювання світу навколо вас. Лондон : Дорлінг Кіндерслі, 2009. 264 с.

57. Скляренко Н. В. Первісне мистецтво і культура. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : ЛНТУ, 2013. 350 с.

58. Словник української мови: в 11 т. Інститут мовознавства. Київ : Наукова думка, 1980. 462 с.

59. Смальчук Г. Виразальні засоби графіки в стилізованих портретних зображеннях. Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти : зб. наук. праць студ. ф-ту мистецтв Криворізького держ. пед. університету Вип. 13. Кривий Ріг, 2018. С. 232–235.

60. Сорока О. Дитячий малюнок: характеристика, можливості. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» ; зб. наук. праць Вип. 30. Ужгород, 2014. С. 164–167.

61. Сотська Г., Шмельова Т. Словник мистецьких термінів. Херсон : Стар, 2016. 52 с.

62. Степовик Д. Українська графіка XVI – XVIII ст. Еволюція образної системи. Київ, 1982. 331 с.

63. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа: Естетичне виховання. Вибр. тв. У 5-ти т. – т. 4. Київ : Радянська школа, 1977. 482 с

64. Сухомлинський В. О. Сучасність: науково-методичний збірник. Київ: Рад. школа, 1994. 162 с.

65. Фіть Л. В. Поліграфія. Курс лекцій. Черкаси : Брама-Україна, 2010. 80 с.

66. Чирва О. Ч. Історія та теорія графічного мистецтва : конспект лекцій для здобувачів денної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 128 с.

67. Чихурський А. С. Художньо-прикладна графіка. Техніки, методи та прийоми роботи. Методичні рекомендації для студентів напряму підготовки «Образотворче мистецтво», освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». Луцьк : ПВД «Твердиня», 2013. 92 с.

68. Шевнюк О. Л. Словник термінів образотворчого мистецтва : навч. посіб : Вид. 2-ге, виправлене і доповнене. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 100 с.

69. Шепеть Т. Розвиток станкової графіки у Львові 1990–2000-х роках: мистецькі процеси та персоналії. Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті № 2. Львів : ЛНАМ, 2016. С. 123–129.

70. Щербенко С. К. Глумачний словник найбільш вживаних термінів з образотворчого мистецтва для учнів загальноосвітніх шкіл. Черкаси : ОПОПП, 2011. 56 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ілюстрації до розділу I

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Печера Альтаміра. Бізон, 35 000-13 000 р. до н. е.

Рис. 2. Помпеї. Підлогова мозаїка, II-I ст. до н. е.

Рис. 3. Хуей-цзун. Голуб на гілці персика, IX ст

Рис. 4. Малюнок із середньовічного манускрипту.

Рис. 5. А. Дюрер. Заєць, 1502 р.

Рис. 6. Л. да Вінчі. Накидки коней, 1482 р.

Рис. 7. Л. да Вінчі. Штудії птаха, 1484 р.

Рис. 8. Ф. Снейдерс. Натюрморт із козулею, головою кабана, омаром та фруктами, 1657 р.

Рис. 9. Х. Рембрандт. Лев відпочиває, 1650-1652 р.

Рис. 10. Жан-Батіст Удрі. Після полювання. Дві собаки з головою дикого кабана, 1740р.

Рис. 11. Дж. Стаббс. Анатомія коня, 1758 р.

Рис. 12. Т. Жеріко. Накидки дикої смугастої кішки, 1818 р.

Рис. 13. П. Клее. Комічні вершники, 1935 р.

Рис. 14. Х. Рембрандт. Пес, 1652 р.

Рис. 15. Т. Бьюік. Ксилографія з Історії птахів Британії, 1846 р.

Рис. 16. С. Хуїтт. Вівця, вовк і коршун перед левом, 1811 р.

Рис. 17. Е. Пеновак. Кіт, 2010 р.

Рис. 18. Г. Глікман. Мауглі, 1983 р.

Рис. 19. Обкладинка журналу Lilliput, травень 1939р.

Рис. 20. Флаєр присвячений темі усиновлення собак.

Рис. 21. Французька марка Галльський півень, 1926 р.

Рис. 22. Плакат «Хом'яцтво ганьбить тебе», 1942 р.

Рис. 23. Індійська каліграфія, XV ст.

Рис. 24. Лев, комп'ютерна графіка

Рис. 25. Х. Рембрандт. Левиця, що поїдає птицю, 1650-1652 р.

Рис. 26. Е. Пеновак. Фігура собаки, 2010 р.

Рис. 27. Л. да Вінчі. Замальовки коней, 1505 р.

Рис. 28. А. Дюрер. Св. Мартін, 1494 р.

Рис. 29. Е. Пеновак. Молода кішка, 2015 р.

Рис. 30. П. Чан. Ти моя кухня, 2005 р.

Рис. 31. Е. Дега. Скаковий кінь 1885 р.

Рис. 32. С. Бейхун. Коні 1930 р.

Рис. 1. Печера Альтаміра. Бізон, 35 000-13 000 р. до н. е.

Рис. 2. Помпеї. Підлогова мозаїка, II-I ст. до н. е.

Рис. 3. Хуей-цзун. Голуб на гілці персика, IX ст

Рис. 4. Малюнок із середньовічного манускрипту.

Рис. 5. А. Дюрер. Заєць, 1502 р.

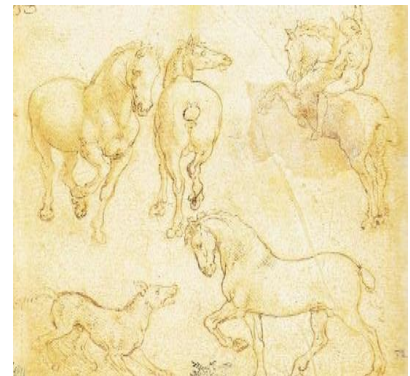

Рис. 6. Л. да Вінчі. Накидки коней, 1482 р.

Рис. 7. Л. да Вінчі. Штудії птаха,
1484 р.

Рис. 8. Ф. Снейдерс. Натюрморт із
козулею, головою кабана, омаром та
фруктами, 1657 р.

Рис. 9. Х. Рембрандт. Лев
відпочиває, 1650-1652 р.

Рис. 10. Ж. Б. Удрі. Після
полювання. Дві собаки з головою
дикого кабана, 1740р.

Рис. 11. Дж. Стаббс. Анатомія коня,
1758 р.

Рис. 12. Т. Жеріко. Накидки дикої
смугастої кішки, 1818 р.

Рис. 13. П. Клее. Комічні вершники,
1935 р.

Рис. 14. Х. Рембрандт. Пес, 1652 р.

Рис. 15. Т. Бьюік. Ксилографія з
Історії птахів Британії, 1846 р.

Рис. 16. С. Хуїтт. Вівця, вовк і
коршун перед левом, 1811 р.

Рис. 17. Е. Пеновак. Кіт, 2010 р.

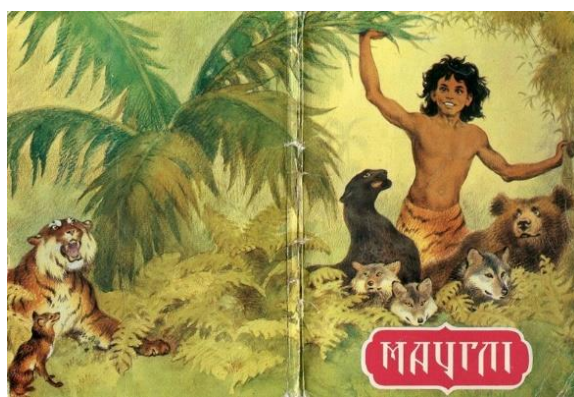

Рис. 18. Г. Глікман. Мауглі, 1983 р.

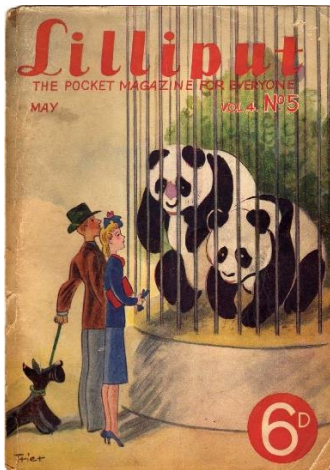

Рис. 19. Обкладинка журналу Lilliput, травень 1939р.

Рис. 20. Флаер присвячений темі усиновлення собак.

Рис. 21. Французька марка Галльський півень, 1926 р.

Рис. 22. Плакат «Хом'яцтво ганьбить тебе», 1942 р.

Рис. 23. Індійська каліграфія, XV ст.

Рис. 24. Лев, комп'ютерна графіка

Рис. 25. Х. Рембрандт. Левиця, що поїдає птицю, 1650-1652 р.

Рис. 26. Е. Пеновак. Фігура собаки, 2010 р.

Рис. 27. Л. да Вінчі. Замальовки коней, 1505 р.

Рис. 28. А. Дюрер. Св. Мартін, 1494 р.

Рис. 29. Е. Пеновак. Молода кішка, 2015 р.

Рис. 30. П. Чан. Ти моя кухня, 2005 р.

Рис. 31. Е. Дега. Скаковий кінь 1885 р.

Рис. 32. С. Бейхун. Коні 1930 р.

Ілюстрації до розділу 2.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Експлікації графічної серії

Рис. 2. Експлікації графічної серії

Рис. 3. Узагальнені ескізи

Рис. 4. Пошук індивідуальності тварини

Рис. 5. Пошук рішення додаткових елементів композиції

Рис. 6. Графічна серія

Рис. 7. Графічна серія

Рис. 8. Серія листівок

Рис. 9. Серія листівок

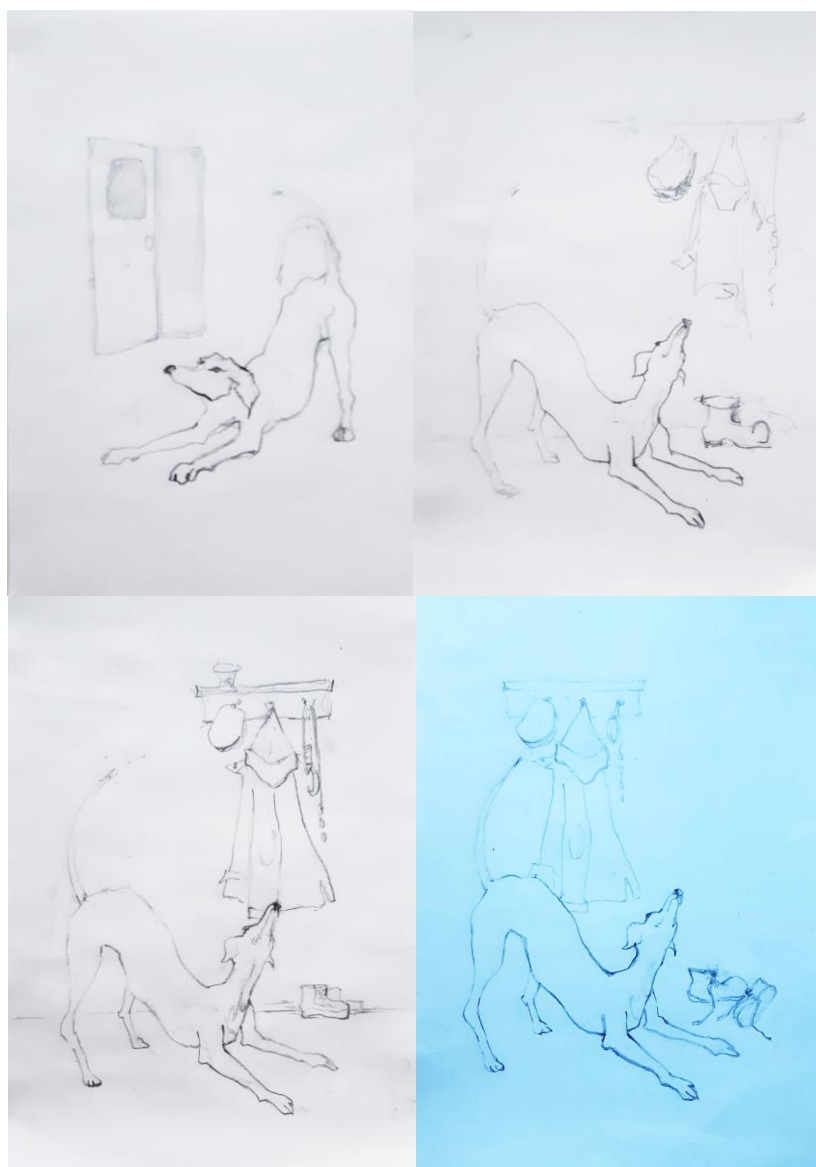

Рис. 5. Пошук рішення додаткових елементів композиції

Рис. 6. Графічна серія

Рис. 7. Графічна серія

Ілюстрації до розділу 3.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Образи зайців

Рис. 2. Заєць, етап 1

Рис. 3. Заєць, етап 2

Рис. 4. Заєць, етап 3

Рис. 5. Заєць, етап 4

Рис. 6. Об'єм хутра по формі тіла

Рис. 7. Заєць, етап 5

Рис. 8. Закони світотіні по формі тіла

Рис. 9. Заєць, етап 6

Рис. 10. Силует жінки і ручки валика

Рис. 11. Силует дівчини у дверях

Рис. 12. Асоціативні плями

Рис. 13. Образ у плямі, етап 1

Рис. 14. Образ у плямі, етап 2

Рис. 15. Робота учня, 1

Рис. 16. Робота учня, 2

Рис. 17. Робота учня, 3

Рис. 18. Робота учня, 4

Рис. 1. Образи зайців

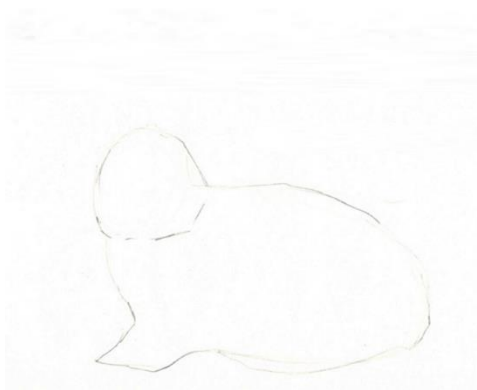

Рис. 2. Заєць, етап 1

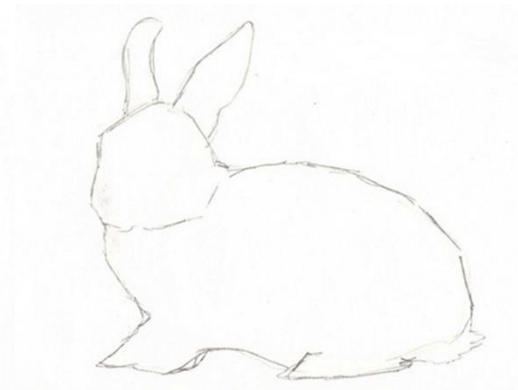

Рис. 3. Заєць, етап 2

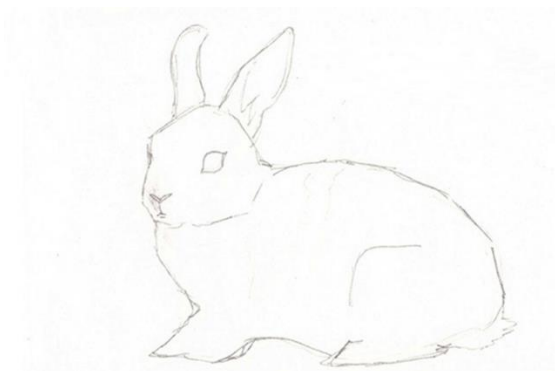

Рис. 4. Заєць, етап 3

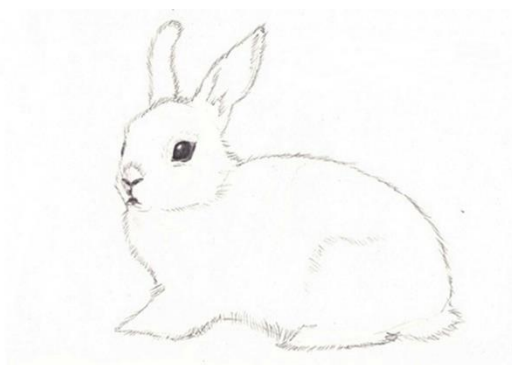

Рис. 5. Заєць, етап 4

Рис. 6. Об'єм хутра по формі тіла

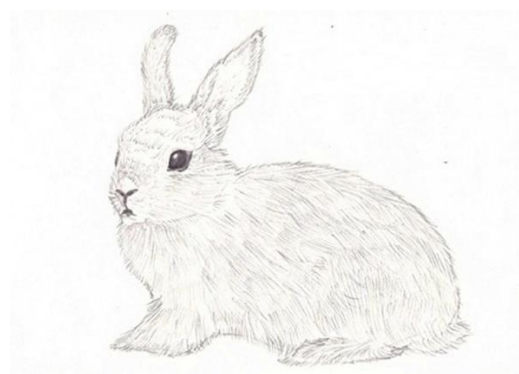

Рис. 7. Заєць, етап 5

Рис. 8. Закони світотіні по формі тіла

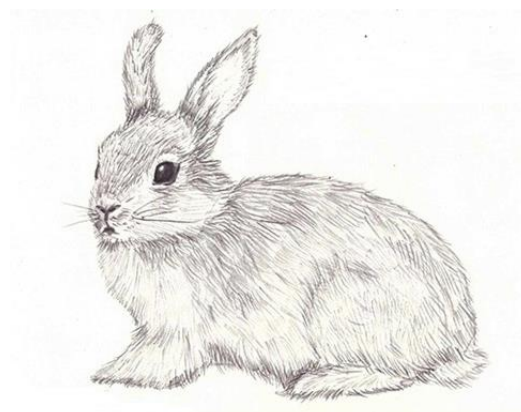

Рис. 9. Заєць, етап 6

Рис. 10. Силует жінки і ручки валика

Рис. 11. Силует дівчини у дверях

Рис. 12. Асоціативні плями

Рис. 13. Образ у плямі, етап 1

Рис. 14. Образ у плямі, етап 2

Рис. 15. Робота учня, 1

Рис. 16. Работа учня, 2

Рис. 17. Работа учня, 3

Рис. 18. Работа учня, 4